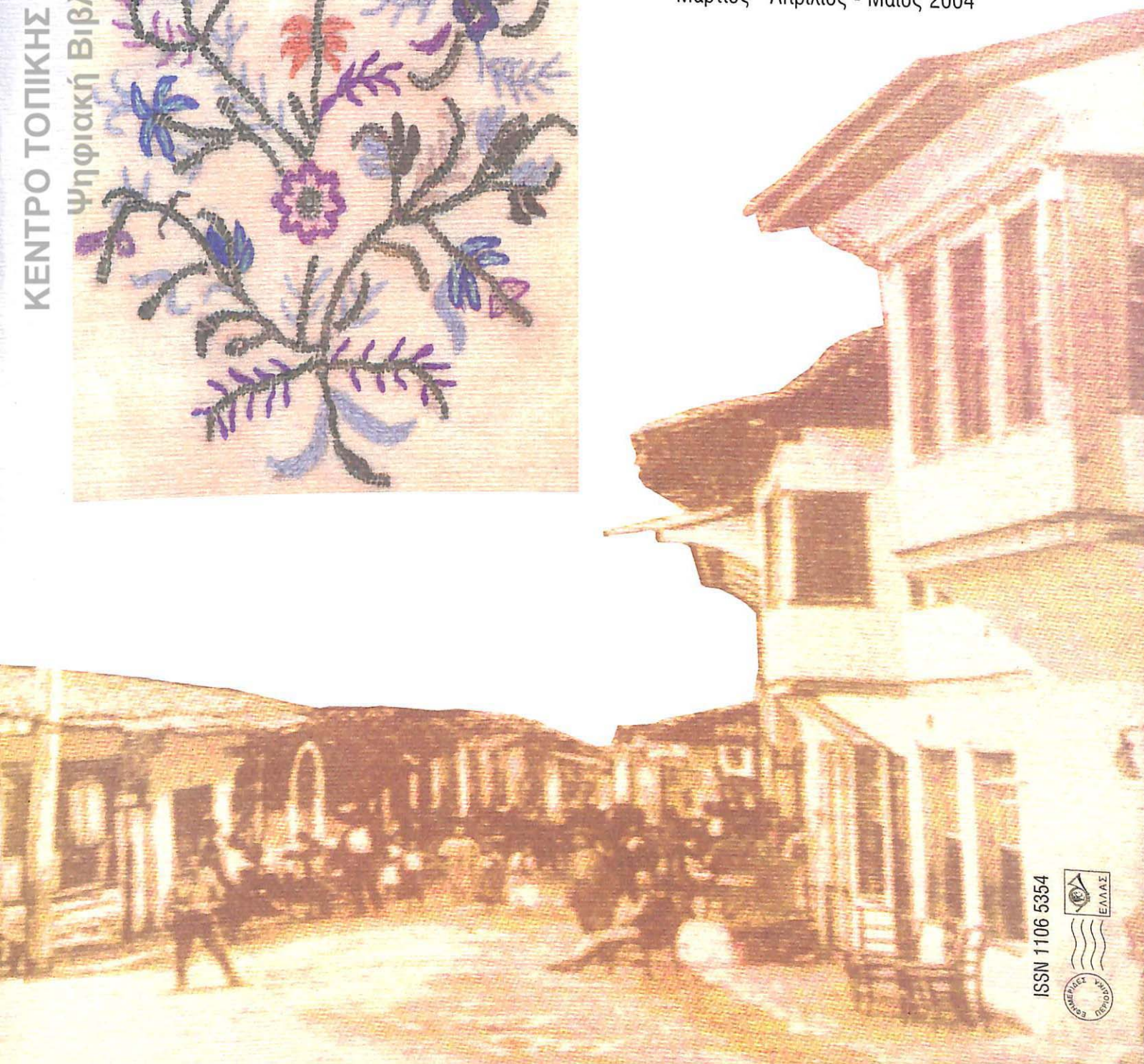

Πολιτιστικά Δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
της ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ
και του ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΗΜΑΘΙΑΣ

Αριθμός έκδοσης 33

Μάρτιος - Απρίλιος - Μάιος 2004

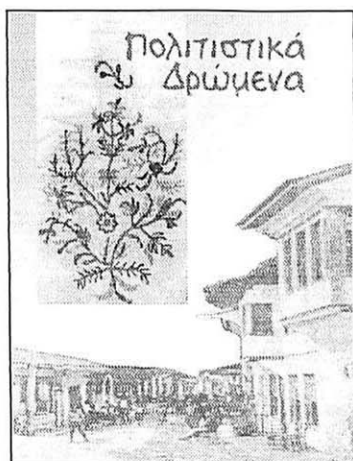
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

πρόεδρος
ΤΡΟΧΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ-ΞΑΝΘΙΠΠΟΣ
αντιπρόεδρος
ΣΟΦΙΑΝΙΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ
μέλη
ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ ΓΕΣΗ
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
ΔΗΜΟΥΛΑ-ΠΕΤΡΙΔΟΥ ΜΙΜΑ
ΔΡΑΓΚΟΛΑΣ ΠΑΥΛΟΣ
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΣΑΚΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΗΣ
ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

διευθυντής
ΚΑΜΠΟΥΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
διεύθυνση οικονομικού
ΤΑΡΑΤΣΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
διεύθυνση προγραμματισμού
ΟΥΣΟΥΛΤΖΟΓΛΟΥ ΧΑΡΟΥΛΑ
διεύθυνση παραγωγής
ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ
ΣΤΑΝΤΖΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
διεύθυνση εκπαιδευτικού-τεκμηρίωσης
ΧΙΟΝΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ
διεύθυνση τεχνικού
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΣ
γραμματεία
ΜΥΛΩΝΑ ΟΛΓΑ
ΒΕΡΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
βιβλιοθηκονόμος
ΚΟΤΣΑΛΟΥ-ΠΑΠΑΡΗ ΒΟΥΛΑ
γενικών καθηκόντων
ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Εξώφυλλο: Το κέντημα είναι
γαμπριάτικη «βρακοζώνα». 1912.

Πολιτιστικά Δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
της ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ
και του ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΗΜΑΘΙΑΣ

Αριθμός έκδοσης 33

Μάρτιος 2004

Υπεύθυνος έκδοσης
Γιάννης Καμπούρης

Υπεύθυνοι Σύνταξης
Χαρά Λάμπρη
Πανταζής Μητελούδης

Περιεχόμενα

ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΩΣ ΑΠΟΝΤΕΣ, Γ. Κουβαράς	2
ΣΧΟΛΙΑ	3
ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΦΟΡΕΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, Γεώργιος Ξάνθιππος Τροχόπουλος	4
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ, Ιωάννης Καμπούρης,	5
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΙΓΓΑΣ, Δήμητρα Σμυρνή	6
ΟΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ: Δημ. ΜΙΓΓΑΣ «ΣΠΑΝΙΑ ΧΙΟΝΙΖΕΙ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ», Κούλα Αδαλόγλου	17
ΤΑ ΟΔΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ (Β' Μέρος), Δαλκαβούκης Β. Κ.	22
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΙΝΗΤΗ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ, Στέφανος Τσιτομενέας.....	29
ΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΟ ΜΕ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ, Δανάη Παπαδάτου	32
Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΙΑΝΟΥ, Γεώργιος Ξάνθιππος Τροχόπουλος	37
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	38

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα.
Το περιοδικό δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΩΣ ΑΠΟΝΤΕΣ

Χαίρετε και εν Αΐδου δώμασι

Όμως
Μην τους βάλετε όμως απουσία
Περιμένετε τους
Θα 'ρθουν
Οπωσδήποτε
Εν χορδαίς και οργάνοις
Με κιθάρες και τραγούδια
Που άγουρα κό-
πηκαν
απ' τα χεί-
λια τους

Δικαιολογημένη η καθυστέρηση
Αδικαιολόγητη η απουσία τους
Από τη μνήμη Σας

Ανάψτε κάθε βράδυ
περί λύχνων αφάς
το καντήλι Της

Να μη χάνουν το δρόμο
Κι ας μετονομάσουν το χωριό τους
Από Μακροχώρι
Σε Μαυροχώρι
Να χωρέσει όλο το μαύρο της Άνοιξης

Βιαστήκανε
Πήραν τ' απολυτήριο της ζωής
Πριν από εκείνο του σχολείου

Αλλά εσείς
Αφήστε τους
Να σχεδιάζουν το παιχνίδι τους
Στο χλοερό κοιμητήρι
Της μνήμης σας

Αλλά εσείς
- ω τρυφεροί μου Συνάδελφοι
αδελφοποιήστε τους
δεχτείτε τους κι εφέτος
ελεύθερους ακροατές
στις παραδόσεις σας

μη χάσουν τη χρονιά τους

Θα είναι κρίμα να διακό-
ψουν τόσο ενωρίς
τη μόρφωσή τους

Και τα ονόματά τους
21 X 16 μαρμάρινα σκαλιά
ν' ανηφορίζουνε οι μανάδες τους
τα βράδια
- άδεια και περίλυπος έως θανάτου η ψυχή
τους-
στον ουρανό:

Βάλα, Γεωργία, Νατάσα, Περιστερά
Ανδρέα, Σταύρο, Ηλία, Παναγιώτη
Γιάννη, Δημήτρη, Κώστα, Σάββα
Γιάννα, Χριστίνα, Όλγα, Γεσθημανή
Γιώργο, Θανάση, Βασίλη, Δημήτρη
Κι αειδαλούσα Ευανδία

.....
πρώιμα φτερουγισμένα πουλιά
στην απέραντη τ' ουρανού αγκαλιά
.....

Και τα βράδια με ξαστεριά
που πιάνει βάρδια
ανοίγοντας ένα-ένα
τα χρυσά του τριαντάφυλλα
ο Ουρανός
όπου κι αν βρίσκεσθε
θα διακρίνετε
αν προσέξετε
παράπλευρα της Πούλιας
Ν' ανατέλει τώρα
και μια Νέα
Με εικοσιένα ετούτη παιδιά

(Αφήστε τα
Να συνεχίζουν το παιχνίδι τους
Στο χλοερό κει-μητήρ-ι
Του Ακάθιστου
Ύπνου σας!)

Γιάννης Κουβαράς
Φιλόλογος

ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Κ.Ε.Π.Α. Δ. ΒΕΡΟΙΑΣ
Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Τοπικής Ιστορίας

Εκινώντας το δεύτερο τεύχος της επανέκδοσης του περιοδικού αισθανθήκαμε την ανάγκη να κάνουμε κάποια σχόλια και να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα το αναγνωστικό κοινό για την ανταπόκρισή του καθώς και τους ανθρώπους που με μεγάλη προθυμία προσφέρθηκαν να συνδράμουν αυτή την προσπάθεια στέλνοντας άρθρα τους και κάνοντας προτάσεις που ήταν ιδιαίτερα σημαντικές.

Πρόθεσή μας είναι να προσεγγίζουμε θέματα που καλύπτουν την πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα του τόπου και έχουν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το αναγνωστικό κοινό. Ελπίζουμε να μπορέσουμε να ανταποκριθούμε στην ανάγκη αυτή και να καλύψουμε ένα κενό στην προβολή της πνευματικής δραστηριότητας του τόπου.

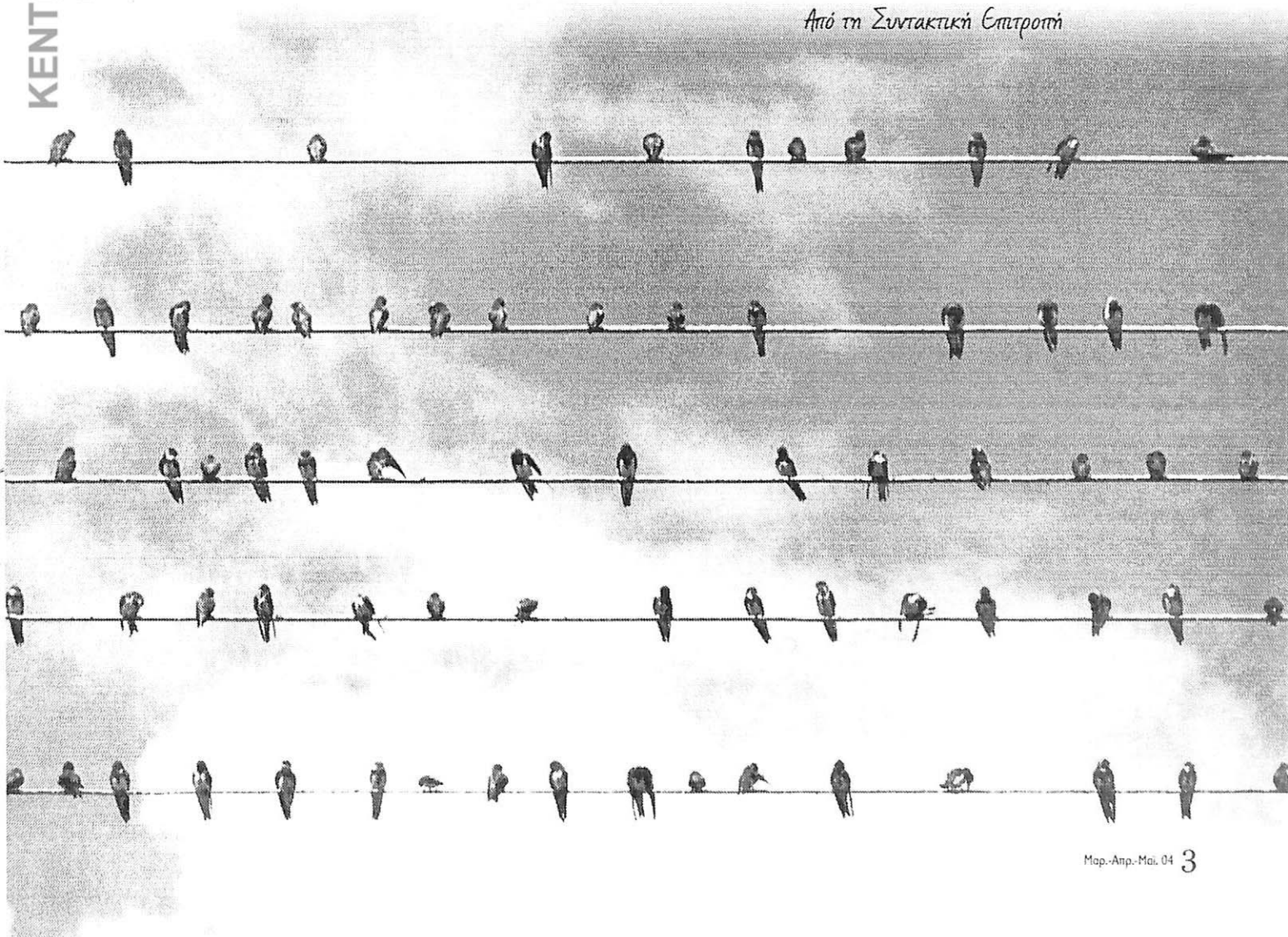
Και για αυτό, το δεύτερο, τεύχος η ανταπόκριση υπήρξε ιδιαίτερα μεγάλη και θα θέλαμε για μια ακόμη φορά, να ευχαριστήσουμε όλους όσους προσέφεραν τη βοήθειά τους. Πρέπει να τονίσουμε ότι κάθε πρόταση ή παρατήρηση είναι ιδιαίτερα σημα-

ντική για εμάς και είναι αυτή η ανταπόκριση του κόσμου που συντηρεί τον ενθουσιασμό μας για αυτή τη δουλειά.

Τέλος, είναι δική μας ανάγκη να αφιερώσουμε και αυτό το τεύχος στη μνήμη των 21 παιδιών που τόσο αναπάντεχα χάθηκαν τη 13η Απριλίου, ένα χρόνο πριν, στο τραγικό ατύχημα των Τεμπών - ένα γεγονός που σημάδεψε όλους μας ως άτομα και ως κοινότητα, και επέφερε σημαντικές ανατροπές...

ΣΧΟΛΙΟ

Από τη Συντακτική Επιτροπή

Το ανά χείρας τεύχος των Πολιτιστικών Δρώμενων, είναι το δεύτερο της νέας και πολύ πρόσφατης περιόδου επανέκδοσής του. Η έκδοσή του κρίθηκε απαραίτητη, υπό το σκεπτικό ότι η τοπική μας κοινωνία πλήθυνε τόσο πληθυσμιακά όσο και πολιτισμικά. Η πόλη είναι πια μεγάλη με το μέτρο που κρίνονται τα άστεα, είναι και «μεγάλη» μετρώντας την με το μέτρο του πολιτισμού. Δεν είναι λοιπόν περιττό, αντίθετα επιβεβλητέο, να αποτυπώνεται η κάθε είδους έκφραση των ανθρώπων (και των συλλογικών οργάνων), τους τομείς του Πνεύματος, της Τέχνης, του Πολιτισμού.

Πρόθεση των εκδοτών, της συντακτικής επιτροπής και των συνεργατών του περιοδικού (του μοναδικού, σημειώνουμε, ανάλογου εγχειρήματος, όχι μόνο στο δήμο αλλά και στην ευρύτερη περιοχή), είναι να αγκαλιάσει και να προβάλλει ό,τι χιτίζεται πνευματικό στον τόπο αυτό, κάθε ευγενή δραστηριότητα, προϊόν ψυχικής ανάτασης, πνευματικού ύψους, καλλιτεχνικής πρωτοπορίας.

Ευελπιστώ, ως Πρόεδρος του Ενιαίου Φορέα Πολιτισμού, ότι το περιοδικό θα κατακτήσει περιοχές ημίφωτες και θα τις αποκαλύψει ολόφωτες στους αναγνώστες - συμπολίτες μας.

Ο Πρόεδρος του Ενιαίου Φορέα Πολιτισμού

Γεώργιος Ξάνθιππος Τροχόπουλος

σκέψεις μιας σελίδας

Παγκοσμιοποίηση και Παράδοση

Ιωάννης Καμπούρης

Ο πολιτισμός σαν κοινωνικό φαινόμενο έχει πολλές διαφορετικές αλληλοσυγκρουόμενες μεταξύ τους ερμηνείες και αυτό δεν είναι παράδοξο. Η διαφορετικότητα πηγάζει από τη συνολικότερη κοσμοθεωρία, φιλοσοφική και γενικότερα πολιτική αντίληψη του φορέα που την εκφράζει. Η «ορθότητα» των ερμηνειών αυτών δεν μπορεί να εκτιμηθεί παρά μόνο κάτω από αυτό το πρίσμα. Λογική λοιπόν η σύγκρουση στο γώρο του πολιτισμού.

Σήμερα, η πολιτιστική αυτονομία που στήριζε τις προσπάθειες διαφόρων εθνοτήτων και κοινωνικών ομάδων να επιβιώσουν στα χρόνια που πέρασαν και να φτάσουν στις μέρες μας, αποτελεί το σημείο «μηδέν» πάνω στο οποίο εστιάζεται η πολεμική των φορέων της παγκοσμιοποίησης. Κίνητρο της πολεμικής αυτής η δημιουργία μιας ενιαίας -παγκοσμιοποιημένης- πολιτιστικής συνείδησης, αντίστοιχο θεμέλιο απόλυτα ελεγχόμενων συμπεριφορών.

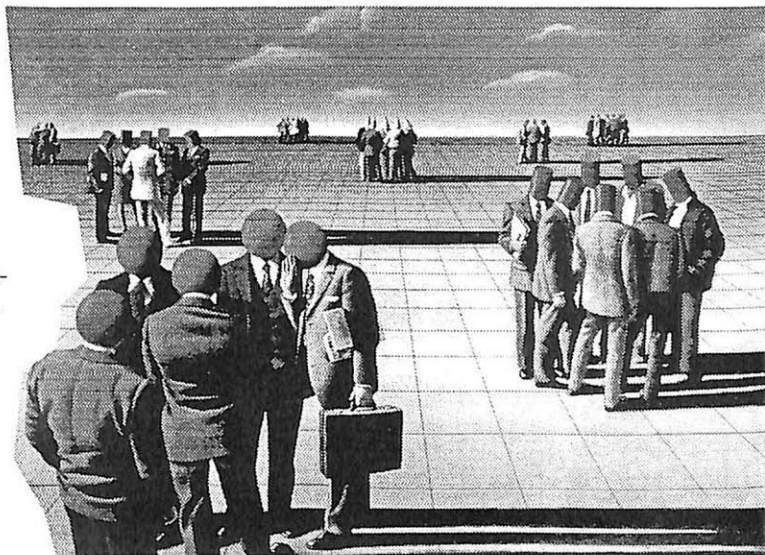
Και ενώ η πολεμική αυτή έχει συγκεκριμένο στόχο και μεθοδολογία, η δική μας απάντηση δυστυχώς αυτοπεριορίζεται από τη συντηρητική αντίληψη που της δώσαμε. Μετατρέψαμε συγκεκριμένα την παράδοση, το θεμέλιο της πολιτιστικής μας αυτοδυναμίας, από ένα δυναμικό εργαλείο καθημερινής χρήσης σε ένα απογυμνωμένο και εμπορεύσιμο είδος στην πιο απλή του μορφή και στην πιο ακραία μορφή του, σε θεμέλιο «φονταμενταλιστικού» τύπου ιδεολογιών.

Η αξιωματική, ορθόδοξη αντίληψή της, οδήγησε στη μετάλλαξή της σε πρώτη ύλη της τουριστικής βιομηχανίας. Αν η κληρονομιά μας δεν επανασυνδεθεί με τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής, αν δεν εμπλουτιστεί από αυτή, μοιραία θα φθίνει σε μια ψυχαγωγικού τύπου δραστηριότητα.

Οι αφορισμοί απέναντι σε ένα αν και ψεύτικο, εν τούτοις τόσο ελκυστικό μοντέλο πολιτιστικής συμπεριφοράς δεν έχουν κανένα αποτέλεσμα, καμιά τύχη. Όσοι εκούσια ή ακούσια επιμένουν στην αντίληψη αυτή μας οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα, έχουν το ίδιο μερίδιο ιστορικής ευθύνης.

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν αποτελούν κάποιες απόμακρες φιλοσοφικές προσεγγίσεις, αλλά διαπιστώσεις μιας πραγματικότητας τα αποτελέσματα της οποίας βιώνουμε καθημερινά.

Η καθημερινή λοιπόν διεκδίκηση της πολιτιστικής μας αυτοδυναμίας μέσα από την τοπική, εθνική μας παράδοση, μέσα από μια ανοικτή διαδικασία διαλόγου και ανανέωσης είναι ο μοναδικός δρόμος, η μόνη απάντηση σε μια διαφορετική προοπτική που εγγυάται την αυτοτελή φυσική ή συλλογική μας οντότητα.

Ο ποιητής Δημήτρης Μίγγας

Δήμητρα Σμυρνή

«Ίδανικές φωνές κι αχαπημένες
εκείνων που πεδάναν, ή εκείνων που είναι
για μας χαμένοι σαν τους πεδαμένους.

Κάποτε μες στα όνειρά μας ομιλούνε
κάποτε μες στη σκέψη τες ακούει το μυαλό.

Και με τον ήχο των για μια στιγμή επιστρέφουν
ήχοι από την πρώτη ποίηση της ζωής μας -
σα μουσική τη νύχτα, μακρινή, που σβήνει.»

«...σα μουσική τη νύχτα, μακρινή, που σβήνει». Αυτή είναι η ποίηση του Δημήτρη Μίγγα. Ορίζεται, αν μπορεί ποτέ να οριστεί η ποίηση, από τον τελευταίο αυτό στίχο του Καβάφη. Η υποβολή της, η ονειρική της διάσταση, η μεταφυσική της επικοινωνία με το παρελθόν συγκινούν τον αναγνώστη, τον κουρασμένο από τον άγριο ρεαλισμό του σήμερα. Η ποίηση του Μίγγα, ποίηση λεπτών συγκινησιακών αποχρώσεων, είναι ποίηση φυγής, που ξέρει όμως πολύ καλά την εποχή της και τα αδιέξοδά της και δεν καταφεύγει στο στείο ρομαντισμό.

Το απόβραδο κατεβαίνω στη θάλασσα
- το σπίτι μας πια με τα χρόνια
ήρθε και στάθηκε στην άκρια της -
κι απλώνω πάνω της αρχά, σαν σύννεφο στον ουρανό,
την ώρα που το φως κι οι θάρκες στα ανοιχτά
θυγίζουν ανεπαίδεπτα
κι αφήνουν πίσω τους μικρό, μικρούτοικο φεγγάρι.
Χάνομαι στων χρωμάτων τις οκιές:
κάποιες φορές τραχυνόσασ.
Μεγάλωναν οι λέξεις και με σκέπαζαν.

Σιχα-σιχα νύχτα και πόλη κλείνονται στο κάστρο
και μόνος τότε αρχίζω κύκλους για να μπω
ώρες πολλές γύρω απ' τα τείχη.
Όπως στα όνειρα ή σε παλιά, πολύ παλιά βιβλία.

Ο Δημήτρης Μίγγας ανήκει ηλικιακά τουλάχιστον στην ποιητική γενιά που ονομάζεται «Γενιά του '70» ή «Τρίτη Μεταπολεμική Γενιά». Η γενιά αυτή κατά το μελετητή της Κώστα Παπαγεωργίου εμφανίζεται γύρω στο '70, σε δύσκολους καιρούς για τον τόπο, σποραδικά, από μεμονωμένους, αδήλωτους ως εκείνη τη στιγμή εκπροσώπους της, και αδόρυβα. Οι

* Το παρόν κείμενο παρουσιάστηκε στην εκδήλωση «Ο ποιητής και λογοτέχνης Δ. Μίγγας», του Συνδέσμου Φιλολόγων Ημαθίας, σε συνδιοργάνωση με τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Βέροιας στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών που πραγματοποιήθηκε στις 8/2/2003.

* Το κείμενο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «Πόρφυρας», τεύχ. 110

Περισσότεροι της γενιάς είναι γεννημένοι γύρω στο '45. Ο Μίγγας γεννιέται το '51. Οι μνήμες της Κατοχής, της Αντίστασης, του Εμφυλίου, παρόλο που βιώνονται απ' όλους σχεδόν μέσω του φορτισμένου συναισθηματικά προφορικού λόγου, δεν παύουν να επηρεάζουν έστω υποσυνείδητα την ποίηση της γενιάς. Η δικτατορία του '67 βρίσκει τους περισσότερους γύρω στα 20 με 23 τους, φοιτητές. Ο Μίγγας είναι στα 16 του, μαθητής στα γυμνασιακά θρανία. Η δικτατορία σφραγίζει με την επτάχρονη παρουσία της την προσωπικότητα όλων.

Η γενιά του κατ' άλλους μελετητές «αρνείται», κατ' άλλους «αμφισβητεί». Σωστότερο είναι ίσως πως αρνείται με δεδομένο ότι η αμφισβήτηση προϋποθέτει και πρόταση αντικατάστασης του αμφισβητούμενου. Έτσι γεννιέται μια ποίηση πικρή και ταυτόχρονα σκληρή.

*«Κάτι υπάρχει στην ατμόσφαιρα που με πληχώνει.
Έτσι, κάθε φορά που ανασαίνω
το νιώθω να περνάει μέσα μου
σα μια θερίνα που ζωνώνει που ν' αγγίζει.»*

γράφει η Μαρία Λαϊνά.

Αλλά η πικρία που διαποτίζει το κλίμα της εποχής και ο σαρκασμός ενισχύονται και από τους «μεγάλους» ποιητές, όπως ο Γιώργος Σεφέρης που γράφει:

*«Στην πολιτεία που έγινε πορνείο
μαστροποί και πολιτικές
διαλαλούν σάπια θέλητρα».*

Η γενιά του '70 επηρεάζεται έντονα από την πρώτη μεταπολεμική γενιά και γεγονός ασυνήθιστο για τα ποιητικά πράγματα «όχι μόνο», όπως τονίζει ο Κ. Παπαγεωργίου «δε συγκρούεται με το ποιητικό κατεστημένο, αλλά οδηγείται σε σφιχτό εναγκαλισμό και άκρατο προσηλυτισμό απ' αυτό. Αποτέλεσμα, να οδηγηθεί η γενιά στη ψευδαίσθηση ότι ο ποιητικός χώρος είναι εύκολα κατακτήσιμος».

Εκείνη την εποχή λοιπόν, που διατυπώνονται εύκολα αποφάνσεις περί του ποιος είναι ο πρώτος ή ο δεύτερος ποιητής της γενιάς του, ο Δημήτρης Μίγγας είναι απών. Είναι 20 μόλις χρονών και θα χρειαστεί άλλα 25 χρόνια για να αποφασίσει στα 45 του περίπου (1995), να εκδώσει την πρώτη ποιητική του συλλογή. «Πρόκειται για έναν νέο ποιητή που φαίνεται πως σκέφτηκε και δούλεψε πολύ, πριν τολμήσει να ξανοιχτεί στις πλατιές και επικίνδυνες θάλασσες της λογοτεχνίας μας. Έτσι παρουσιάζεται ώριμος, με γερό λογοτεχνικό οπλισμό και δυνατή ποιητική έμπνευση» γράφει ο Αθανάσιος Γκότοβος. Να ναι τάχα η δουλειά, η προετοιμασία μόνο που τον κάνει ν' αργήσει να δώσει γραφτά του ή και ο γεμάτος συστολή χαρακτήρας του; Ντρέπεται συχνά σα μικρό παιδί (ας μου το επιτρέψει η πολύχρονη γνωριμία μας να το πω) και τον διακρίνει μια τέτοια σεμνότητα που καταλήγει φορές-φορές τροχοπέδη σ' έναν τόσο ιδιάζοντα χώρο σαν αυτόν της ποιητικής «πολιτείας» (με την καθαφική έννοια). Σ' ένα του ποίημα εξομολογείται αυτήν τη φυσική συστολή:

*Κι όταν μονολοχώ
μου φαίνεται πως όλοι ακούν και ντρέπομαι.
Έτσι μιλάω σιγά
ή κρύβομαι πίσω από λέξεις.*

Το ποιητικό υποκείμενο θα κάνει χρήση του προσωπείου πολλές φορές. Τις περισσότερες θα κρυφτεί πίσω απ' τον μυθικό Οδυσσέα.

*Σου χράιφω από την πολιτειούλα δίπλα στη θάλασσα που 'φτασα.
Η επιστροφή, σκέφτομαι, είναι ένας θάνατος που τον διαλέγεις.
Χθες θράδν άνοιξα πάλι την Οδύσσεια.
Ας είναι ευλογημένο το όνομά του,
μον έδειχνε πάντα πως να κρύβομαι... ή να φεύγω.*

«Στην ποίηση της γενιάς του '70», γράφει η Νόρα Αναγνωστάκη, «τα κηρύγματα και η διαλεκτική πειδώ ανικαδίστανται από γροθιές στο στομάχι και συστήματα σοκ, η ευγενική γλώσσα από τσουχτερή αθυροστομία». Κάποια δείγματα γραφής είναι αντιπροσωπευτικά και παρατίθενται όχι για να αξιολογηθούν, αλλά για να προσδιορίσουν το κλίμα της εποχής.

«Πάνω και κάτω ο λεκιασμένος τοίχος.

.....
κόκκινα μάτια κι η φωνή σαπιομένη.
Ένα τρύπιο κεφάλι
πάνω και κάτω στο λεκιασμένο τοίχο
σηκώνεται και πέφτει».

Η ποίηση του Μίγγα κινείται σε εντελώς διαφορετικό χώρο και χρόνο. «Είναι μια ποίηση μάλλον ρομαντικής διάθεσης, εφηβική, σιωπηλή εικόνα απομόνωσης, περισυλλογής, αναπόλησης και νοσταλγίας, ποίηση φυγής, ποίηση που καταφεύγει ασφαλώς στην αδωότητα των παιδικών χρόνων μέσα σε μιαν αχλύ δραματικότητας», γράφει ο Κώστας Λαχάς.

Ζηλεύω τους παλιούς που λεν: - θα πάω δυτικά
και φεύχουν για τα παιδικά τους χρόνια,
τις θάλασσες, τις αγκαλιές και τα νησιά.
Εμένα δε μου δόθηκε ποτέ τέτοιο ταξίδι.
Καταδικάστηκα να ζω σε σπίτια
που δεν αγάπησαν τη θάλασσα,
μήτε αφρόθηκαν κάποια βραδιά σε όνειρα.

.....
Αν με πάρουν - ταξιδεύουν ακόμα στις μέρες μας,
στα νησιά με τα πένκα κοιμούνται τις νύκτες -
θα ό' αφήσω σημάδια να 'ρθεις, αν μπορέσω.
Όποιος αγάπησε παράφορα τη μοναξιά
και τι δε θα 'δινε να χει ό' ένα ταξίδι του παρέα.
Ήταν μικρή η ζωή μας, απάνεμη, χι αυτό
και τη ζήσαμε πολλές φορές -

Κι όταν κρύνω, μαζεύομαι στα χρόνια εκείνα που μικρός τα μεσημέρια, σαν είχε ήλιο, έπαιρνα μια κουρελιού κι ένα βιβλίο, «τα ταξίδια του Οδυσσέα», κι ανέβαινα στο λόφο με τα πένκα. (Το σπίτι μας ήταν στην άκρια της πόλης.) Έστρωναν πάνω στις ξερές πευκοβελόνες κι έπεφταν μπρούμυτα για να διαβάσω. Κάποτε-κάποτε μ' έπαιρνε ο ύπνος κι ονειρευόμουν τη θάλασσα.

Η θάλασσα, λέξη κλειδί της ποίησης του, εμπεριέχεται και στον τίτλο της πρώτης έκδοσης των ποιημάτων του «Αγκαλιάζεις τον άνθρωπο αν αγγίζεις τη θάλασσα».

Ο Μίγγας άρρηκτα δεμένος με το δυναμικότερο ίσως κομμάτι της φύσης, το υγρό στοιχείο, μετουσιώνει την πνοή της θάλασσας σε γνήσια νοσταλγία. Αφήνει το ταξίδι του προς το όνειρο να κυλήσει στην αέναη ρευστότητα που η θάλασσα γεννά, όπως άλλωστε κάθε γνήσιος ταξιδευτής. Στην αναζητήσή του, σαν αντίβαρο στη σκληρή πραγματικότητα, «στις καθημερινές κινήσεις κι ομιλίες», ανιτάσσει σθεναρά την αύρα της θάλασσας, εμπιστεύεται τη φύση, προσεγγίζει τον άνθρωπο.

Δε ζήτησα πολλά,
ένα νησί γύρεψα, ένα μικρό, τίποτ' άλλο
κι ένα ταξίδι στα μάτια σου.
Διάλεξα πάντα την τρεμάμενη οκιά του ονείρου.
Κάποτε ζήσαμε,
τα σώματά μας έσπασαν και σκόρπησαν

σιγά-σιγά ξεδώριασαν
όπως τα χρόνια που 'φυγαν κι αλλιώτεψαν στη μνήμη
έμεινε μόνο το άρωμα κι η άκρη απ' τα τραχυνύδια μας.

Εμείς
που καϊδέψαμε το όνειρο την ώρα που ξύπναγε
επιστρέψαμε. Όμως
πώς να φέρουμε πίσω και πάλι
των δακτύλων τις άκριες υφρές, μυρωμένες,
των ματιών σου το χρώμα,
τα λόγια που αφήσαμε; Κι ακόμα
πώς θα ρωτάμε τους φίλους αν πέθαναν;
Θα χαδούμε κι εμείς και μαζί μας αυτοί που αχαπίσαμε.
Άλλωστε, πώς να ζήσουμε
δίχως θάλασσα, χέρια και νύχτες;

Πού να κουνιάζουν τα όνειρα άραξε
σε πολιτείες μεγάλες, καμπύσιες, επίπεδες
μες στο θόρυβο, μεσημέρι, με ήλιο.

«Στην ποίησή του», γράφει ο Δημήτρης Κόκορης, «συμπυκνώνονται στοιχεία της παράδοσης του ελληνικού ποιητικού λόγου και στοιχεία νεωτερικότητας. Ανιχνεύεται ο λόγος των αρχαίων τραγικών, διεισδύει ο λόγος του Σικελιανού και του Ελύτη, υποφώσκει ποιητικός τρόπος του Ρίτσου. Όλα τα παραπάνω όμως στοιχεία έχουν αφομοιωθεί δημιουργικά και λειτουργικά συσσωματωθεί στην προσωπική γραφή του».

Η γλώσσα του μεταφέρει στην κοίτη της λέξεις από την αρχαιότητα μέχρι το Σολωμό, χωρίς να τις εκδέτει μουσειακά, αλλά τις δένει προσεκτικά και ατμοσφαιρικά με το στίχο του.

Πήλιν Αχιλλεύς δαύμαζαν.
Σε ποιους όμως εσείς θ' αφήσετε τα όπλα
τώρα, που η θάλασσα τα επέστρεψε στην άμμο μου
κι έσθψε με το κύμα της
σφάλματα δικαστών και των θεών κακά σημάδια;
Ακούμπησα το μάχουλο στο σώμα της και τα άκουσα
τα άκουσα όλα για τις μέρες σας,
που ίδια αιώνες θάρυναν απρόσμενα και πόνεσαν,
για μετανάστες χρόνους που αφύσικα μεχάλωσαν
μπρος σε γενέθλιο σπίτι
κι ύστερα ασκήμναν, σαν ουκιά το χειμώνα,
κι ορφάνεψαν.

Το νησί το δικό μου παρασύρθηκε απ' τα κύματα,
προβιβάστηκε με τα χρόνια σε «δήμον ονείρων».
Και πια
δεν έχω σπίτι πατρικό κοντά στη θάλασσα
και τα παιδιά που παίζαμε μαζί
μεχάλωσαν απότομα κοντά σας.
Κι αν μου δόθηκε τούτη η σκιά να κατοικώ,
νεκρός κι αφανισμένος,
είναι επειδή λοχάριασα τους αλλους δρόμους εύκολους
κι ίσως γιατί ακούμπησα τη θύμησή μου
σε χέρια φίλων ναυτικών, που επιστρέφουν τις νύχτες στο νησί
τόσους αιώνες.

Ἡρώες του, άλλοτε ο Αἴαντας, ο Τεύκρος, ο Δημόφιλος, ζωντανεύουν, στοιχειώνουν θαρ-
ρείς, σμίγουν με το σημερινό άνθρωπο – αντιήρωα, λυγισμένο από τη μοναξιά, τους χαμέ-
νους αγώνες, τη διάψευση. Κι ο σεφερικός λόγος σα μακρινό αντηχείο υποβάλλει με τη
συγκρατημένη απαισιοδοξία του ένα μεγάλο μέρος της ποιητικής του διαδρομής.

Κι ο αδελφός μου;
Αδελφέ! Που χυρνάς τόσα χρόνια;
Θα χαθείς μες σε νύχτες βαθιές, φουσκωμένες, πολεμώντας
για ένα πουκάμισο αδειανό...
για ένα οπαδί μπηγμένο στην άμμο ανάστροφα
όμοιο με τον χαμού μου.
Όχι! Όχι, δεν τους έδεσα ποτέ στο ξύλο της σκηνής.
Τους είδα όλους τους σφαχμένους, ήρθαν κρυφά
με το σκοτάδι και με πλήγωσαν, με μάτωσαν
δίπλη στη μαλακή φωτιά με λέξεις στρογγυλές
φθαρμένες απ' τα χρόνια.
Πώς τους άφησες ν' ανεθούν, αδελφέ, στα όνειρά μας;
Τι να ελπίζουμε τώρα πα μ' αυτούς γύρω μας;
Που να φύγουμε;
Οι τελευταίοι είμαστε!

Όμως εσύ να θυμάσαι, αν θέλεις τις νύχτες,
τους ποιητές, που λύχισε η φωνή τους,
τους ήρωες σαν άδειασε το σώμα τους
και τους ανθρώπους, όσους ξεπέρασαν το μέτρο.
Να μνημονεύεις και μένα, αδελφέ,
όταν θυδίζομαι στο σώμα του αλλού, του μικρού,
τις ώρες που συντρίβεται
σ' έναν τεράστιο θράκο.

Ο θεμελιακός μηχανισμός της ποίησής του ολοφάνερα είναι η εικονοποιία. Μια εικονο-
ποιία που μεταφέρει στους σίχους της τις νότες των χρωμάτων ενός ζωγραφικού πίνακα.

Πλέοντας στις αμμουδιές της Πύλου
όλα πηζούνε και θουλιάζουν σ' απομεσήμερο.
Και αφήνεσαι σε ταξίδι ακόλουθος
ενός τζίτζικα, μιας ελιάς και του ήλιου.
Μόνο εκείνο το άσπρο καίκι μαζί σου
καίδεύει το χρώμα της θάλασσας, ακουμπώντας
απαλά στο κορμί της μακρόσυρτα φώτα.
Και τα αφήνει
για να δείχνουν το δρόμο στη νύχτα που έρχεται.
Όμως προφταίνει, πριν από τη διάλυση των χρωμάτων,
να κουρνιάσει σε όρμο κλειστό, αμμουδάτο.

Αυτή η εικονοποιία εξασφαλίζει, μ' ένα μοναδικό τρόπο, και την επιστροφή στο παρελθόν.
Ο ποιητής επιστρέφοντας στο δικό του ατομικό παρελθόν, στις μνήμες της νιότης του, τροφο-
δοτεί το ποιητικό του παρόν. Αγγίζοντας τους μύθους και τα όνειρα, χτίζει το ποιητικό του μέλ-
λον, πάντα ταυτίζοντας την ποίηση με τη θάλασσα.

Αναπολώ τον επιτάφιο κάποιες νύχτες
αιχμάλωτο ανάμεσα
σε μαρμαίροντα πρόσωπα κοριτσιών,
που ευωδίαζαν δίπλα μας κάποτε
και πα ξεμακραίνουν
ανασαίνοντας το φως των κεριών
και την ομίχλη των νυχτολούλουδων.

Το μεσημέρι εξαχνώνει τις πέτρες, τους τοίχους.
Μικραίνω μαζί τους, ωστόσο απαιτώ
το μερτικό μου απ' τη σιωπή
και μαζεύω τους ήχους
πριν απλώσουν, σκώσουνε κύματα
κι ορφανέψουν τα δέντρα
Δε φοβάμαι. Τis νύχτες
κρατώ σαν τα αστέρια τη μνήμη του ήλιου,
κι ανταμώνω κορίτσια και ποιήματα
που θα έρθουν,
μα είναι τώρα κλεισμένα σε λέξεις
κι ευωδιάζουν,
αν θέλεις να ξέρεις.

Η ανάσταση μπορεί να 'χινε χδες ή προχδες μα
δ' ακούσουμε αύριο τις θροντές της

Όμως τώρα,
ακουμπώ στην θανμάτων τις δάλασες
όσες χάιδεψα με το βλέμμα μου κάποτε.
Πηλέω πάλι στις μέρες σου
και στις νύχτες τις κρύες αυτών που ναυάγησαν
από αιώνες πολλούς ξεχασμένοι.
Σε καλώ να σταθείς στο πλευρό μου,
κι ως δ' ανοίξω τα κέρια
ν' αγγίξω
με το να τους μύθους
και με το αήλο τα όνειρα, τότε
- μάρτυρας μου να 'ναι ο στίχος του ποιητή
ο Βαχχέλης της Γιώργαινας, ο Οδυσσεάς, ο Άδωνις, ο Χριστός -
θα νικήσω κι εγώ. Θα επιστρέψω!

Εμείς κρατάμε απ' τη δάλασσα
Πουδ' έρχεστε εσείς; Τι αγαπήσατε;
Ακόμα δε μάθατε πως τα πλοία αιωρούνται,
δεν πλέουν.

Οδηγεί μ' έναν τρόπο που ξαφνιάζει – πάντρεμα ενός τολμηρού υπερρεαλισμού με τη φωνή της παράδοσης – στην καταγωγή, τη ρίζα. Η ποίησή του γίνεται κάποιες φορές πεζομορφη, με βαθιά όμως μουσικότητα, ώστε να μη διασπάται η ποιητική ενότητα της συλλογής. Εδώ διαφαίνεται και ο μελλοντικός πεζογράφος, που δε θα μπορέσει όμως ποτέ να αποχωριστεί τον ποιητή. «Και κάτι ακόμα γεύομαι σ' αυτά τα ποιήματα», γράφει ο Κώστας Λαχάς. «ένα υπερήφανο, κάτι σα λεβεντιά, αίσθημα καταγωγής και στάση ζωής».

Έχω έναν προπάππο καρβουνιάρη. Ποιητή του βουνού. Αγαπιόταν με το άσπρο και τα ξύλινα άνθη του έλατου. Μόλις νικάγε την καπνιά, τράβαγε το φούμο απ' τα μάτια του και τα απίδωνε στον πράσινο ορίζοντα, να ξαποστάσουν. Άλλοτε πάλι, με μια τεράστια παλάμη καρφωμένη στο μέτωπο, έσπρωχνε το φως κι έδινε τόπο σε δέντρα και βουνά να υπάρχουν. Για κείνον μόνο.

Νοιαζόταν τα βουνά και τα δέντρα. Όμως, όταν αρχοκουλούλιαζε τα ξύλα του, καμινόταν πως στα βουνά επέστρεφε όση πραγμάτεια κλέφανε τα δέντρα απ' τα κόκαλα των προγόνων του.

Η ζωή του, πορεία αδιάκοπη απ' το βουνό προς τη θάλασσα και τις μέρες μας. Για να πουλήσει! - έλεγε. Στην αρχή έβαζε σημάδια τις στιχμές που άγγιζε πτυχές και χρώματα πέρα απ' την ομίχλη. Με τον καιρό, φίλιωσε με το άκουσμα των τρανταχμών που απλώνει γύρω-γύρω ο χρόνος, όταν με δύναμη πετάχεται μπροστά. Έδενε τότε τα μουλάρια στα προάστια, κράταγε την αναπνοή σφιχτά στα δόντια και έμπαινε στις ρημαχμένες πόλεις μας.

Έτσι αχάπησα το ταξίδι. Ίσως πιο πολύ κι απ' όσο έπρεπε.

Βαδιά εξομολογητικός μιλά για την ποίηση και τους ποιητές, γνωρίζοντας πως η ποίηση είναι μοναξιά, μια μοναξιά που τη διαλέγει, γιατί δε μπορεί να κάνει χωρίς αυτήν.

Και μ' αφήσανε ό' έρημη νήσο.
Μα ποιος ποιητής φοβάται - μου λες -
τα θράκια, τα πουλιά και τη θάλασσα;

Ταξιδεύει πίσω στους μύθους. Ναύτες της Τροίας και ναύτες της ποίησης συναντιούνται στους στίχους του, κυνηγώντας το ανέφικτο.

Οι ποιητές
γεννιούνται από παιδιά που
με το νύχι τους σκάβουν
τα χρώματα

Μοναχός του, απέναντι
στις μετέωρες θάλασσες του δειλινού,
νοτισμένα τα μάτια απ' τα χρώματα,
κι αχναντεύει ο ναύτης
την επιστροφή του στην Τροία.
Άγγιζει το Ήλιον πριν από την άλωση, ασύλητο. Προτού
αφεθεί σε αγκάλιασμα Αχαιών και χαθεί
στις εκρήξεις, στο φως το παράταιρο και τους ήχους.
Περνά τις πύλες τις ψηλές
κάτω απ' τις άκαντες τις μακριές σανίδες
κι αφήνει τα δοσίματά του:
Ιπτάμενα νησιά του απόβροχου,
ένα παιδί που ξεχάστηκε ό' ότι αχάπησε
και τη θάλασσα, όση έφτασε ως τις μέρες μας.
Κουθέντες επτασφράχιστες παλιών θαλασσινών
που ' κλειψε δωροδοκώντας - νύχτα στην υγρή κουβέρτα
τη θάρδια του ονείρου.

Να γιατί,
κάποτε- κάποτε
ναύτες παλιοί κι ενδεχομένως ποιητές
σαν θρεθούν στην ακτή,
στρέφουν την πλάτη σε
φώτα και ερείπια.

Αγγίζει την ιστορία μ' έναν τρόπο καθόλου διδακτικό, αντίθετα πλήρως ανατρεπτικό. Μεγεθύνει δραματικά την απουσία των ανώνυμων από τις σελίδες της ιστορίας, σμικρύνοντας το ρόλο των ηγετών στο ιστορικό γίγνεσθαι. Οι αδικαίωτοι Θεσπεείς της μάχης των Θερμοπυλών, οι πεθαμένοι κι ανώνυμοι σύντροφοι του Οδυσσέα ανεβαίνουν μέσα από την ομίχλη των αιώνων, ζητώντας τη μόνη δικαίωση. Μνήμη.

Διαβάζουν οι Α. Βαφείδου και Β. Τσιμούρας αποσπάσματα από το έργο του Δ. Μίγγα στην εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στη Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών Βέροιας

Τότε ανέθηκαν απ' την αχλή οι Θεσπεείς
με σπασμένα τα δόρατα
και μαχαίρια και δόντια θαμμένα απ' το αίμα,
τον θανάτου το χρώμα ντυμένοι.
Κι εταίροι του Οδυσσέα
οι ανώνυμοι, οι πνιχμένοι,
που αφάνισαν οι αιώνες κι η θάλασσα.
«Μας ζητήσατε -είπαν- κι ακούσαμε».
Απ' το πλήθος παράμερα ο Ευρύλοχος σκυθρωπός
κι ο Ελπίνορας με σκυμμένο κεφάλι
το κουπί του κρατώντας στο χέρι
και ο Άντιφος του Αιγύπτου σπαραχμένος.
Μετά ο Δημόφιλος, γιος του Διαδρόμου,
δύο θήματα έκανε μπρος
και θωρώντας τον κόσμο στα μάτια
συνέχισε:
«Άνοιχτοί όλοι οι δρόμοι για μας.
Δε μας κράτησε 'κει
κάποιος νόμος σκληρός που προστάζει
το θάνατο ή τη ντροπή,
ούτε χρημοί ιεροί αλλοπρόσαλλοι
μήτε μάνες σαν φύχαμε

μας δώσαν ασπίδες θανάτου.
Με μυαλό καθαρό από διλήμματα
δε διαλέξαμε τρόπο θανάτου,
μα τιμήσαμε τα αδιέξοδα αλλήλων.
Και πεθάναμε.
Και τα χρόνια σα μέρες περάσανε.
Επιγράμματα ωστόσο δε χράφτηκαν.
Μας αφάνισε η λήθη
κι οι κραυγές των Θηβαίων.
Τώρα, ο πόλεμος μίκρυνε πια
κι απ' το θάνατο τον δικό μας
τίποτα άλλο δεν έχουμε,
μήτε φέραμε. Όμως
την ευθύνη ποιος πήρε
να τιμούν οι γενιές πιο πολύ
αυτούς που άλλο δρόμο δεν είχαν
ίσασε τη δυσία;
Ανοιχτοί όλοι οι δρόμοι για μας.
Ακολουθήσαμε αυτόν που προκρίναμε εμείς.
Μας καλέσατε όμως, κι ήρδαμε».
Σαν απόσωσε ξαναχύρισε στη γραμμή του.

Παχερή σιωπή. Ωστόσο
κανείς θρακίσκος δεν πήρε το λόγο,
να εξηγήσει τελοσπάντων
πώς χάθηκαν τόσοι.
Στα κοντριά τους δεμένοι, αμίλητοι, παχυνμένοι
κατέβαιναν οι αιώνες, μας κοίταζαν.

Η γενιά του '70 χαρακτηρίζεται από τους περισσότερους πολιτικά «άστεγη». Ο Μίγγας περνά μέσα από την πολιτική στράτευση, τη ζει και την κάνει πικρή ποιητική διαπίστωση.

Δεν το θελα! Δεν το θελα σύντροφοι να σας αφήσω
σε πολιτείες ποταμίσιες, φτιασιδωμένες, εφήμερες.
Χρώματα δειλινά που έσθισαν
και σκόρπισαν όπως η ομίχλη.
Δεν το θελα
να σας χαρίσω σε μάχες ανύπαρκτες.
Τι μου 'μεινε όμως; Τι μου 'μεινε;
Μόνο του εχθρού το όπλο.
Μήχαρις κι εσείς μάδατε πώς τέλειωσαν οι πόλεμοι;
Σπαταλήσαμε τόσα χρόνια και μας δόθηκε η χάρη
μιας ακύμαντης νύκτας, πικρή αντωνυμία ζωής.

Σ' έναν τέτοιο κόσμο, που κόβει και πονά πονά σαν το μαχαίρι, όπου οι ποιητές και οι ήρωες δεν έχουν θέση, το όνειρο και η δυνατότητά του να γεννάει τα θαύματα είναι το όχημα της φυγής του ποιητή.

Φωνάξαμε
το όνομα των ονείρων μας τρεις φορές
και μετά,
τα κοιμόμαστε ό' αφιλόξενη ακτή

κι ανεβήκαμε πάλι τις δάλασες,
τις άσπρες και άσωτες-

- Και επέμενες: «Το νησί ταξιδεύει τις νύχτες!» θυμάσαι;
- Όμως το 'βλεπα, γιατί
είχαν τα όνειρα τότε αγκαλιά και
οκαλοπάτια τα δαύματα για ν' ανέθεις.
Ειδαλλιώς, σε ποια ποίηση θα χωρούσε
ένα ταψί στορραχινό να το κάνεις τιμόνι, πανί
και να φύγεις;

Συνειδητοποιεί όμως, το νιώθει, πως ανήκει στους «τελευταίους» του ονείρου, στους λίγους
που απόμειναν.

- Τελευταίοι που μέναμε ξάχρυνοι από έρωτα, αδερφέ μου,
ως φαίνεται, είμαστε.
Πώς να φύγουμε πα απ' τη νύχτα;
Πώς να υψάνουμε τάχα τα χρώματα που αδειάζανε με τα χρόνια;
Μ' όσες λέξεις μικρούλες πλησιάσαμε κάποτε, ξεράσανε ή έφυγαν
και τα νησιά, που ανασαίνουνε δίπλα μας μετά τη βροχή,
με την όστρια ξεμακραίνουν και πάλι.

- Της δάλασας δοθήκαμε, τον έρωτα, τον θάνατο.
Δε χίναμε από μάρμαρο, μήτε θεοί. Μονάχα
χείλη ξεστά στο μάχουλο αιώνες τυρρανάμε.
Και πολιτείες χιγάντιες μας πήραν,
και σε μάχες χαμένες μας αφάνισαν, ώσπου να κοιμηθούμε
ό' άσπρο κορμί, που ξεφυγε σαν πνευλιά μικρούλα
ανάμεσα στις αγκαλιές πράσινου και χαλάζιου.

- Αγκαλιάσαμε τα καράβια
ποιο πολύ απ' όσο αντέχουν και λήχισαν
όμοια άνθρωποι.
Έτσι, αήλη σάπασαν τόσο που έσθυσαν
κι αήλη ανοίχτηκαν και μαρμάρωσαν.
Είμαστε μόνοι! Μας
δέλνει η δάλασσα όσο εμείς την ποδιάσαμε;

- Μη μιλάς αήλο πα, θα ταραξεις τα δαύματα...

Διαπιστώνοντας το «πεπερασμένο» του ονείρου εξομολογείται στον γέροντα παππού του:

Παππού, κουράστηκα ν' ακολουθώ τον ήλιο. Σ' αυτήν την πόλη έμεινα ο μόνος ίσως που τον νοιάζεται, πριν να τον πάρει
η δάλασσα. Τις πιο πολλές φορές σπαράζεται απ' τα σύννεφα, αήλοτε πάλι χάνεται νωρίς. Και τότε, όλη η δάλασσα έρχεται
κόκκινη κατά πάνω μου. Φιλίωσα κατά πως μου 'λεχες μ' όλες τις ώρες που μπορείς να δεις κατάματα το φως, μα λιώνω.
Γέμισε το σώμα μου απ' τα υπάρχοντά σου. Πόσο θα κρύβομαι ακόμα; Και συ να φεύγεις κάθε μέρα αμύλητος; Παππού, κου-
ράστηκα να λαχταρώ τη δάλασσα.

Κι έπειτα είναι οι άνθρωποι. Απόκαμαν να τους ποδώ και χέρασαν. Κλείνω τα χέρια να τους αγκαλιάσω, κι αυτοί τα αφή-
νουν να περάσουν από μέσα τους και να χαθούν στην αήλη πλευρά, του ονείρου.

Και τούτη η πόλη αήλοτε σποδοχωρεί, πριν την αχχίξω καν, κι αήλοτε μένει ακίνητη μες στη βροχή και επιμένει, σαν
κάποια αήλη, νοτιότερα. «Τα νησιά δεν χερνούν μήτε φεύχουν», θα πεις, μα οι πολιτείες; Σαν τις αχαπήςουμε μικραίνουν

πιο πορνύ, τότε τις κρύβεις μέσα σου και χάνεσαι ή μεγαλώνετε μαζί και σβήνουν.

Αβάσταχτο είναι να 'σαι μες στην ομορφιά και το όνειρο και κείνα μόνο από μακριά κι από ψηλά να φαίνονται.
Ότι αγάπια έχω το 'φτιαξα δίχως να υπάρχει.

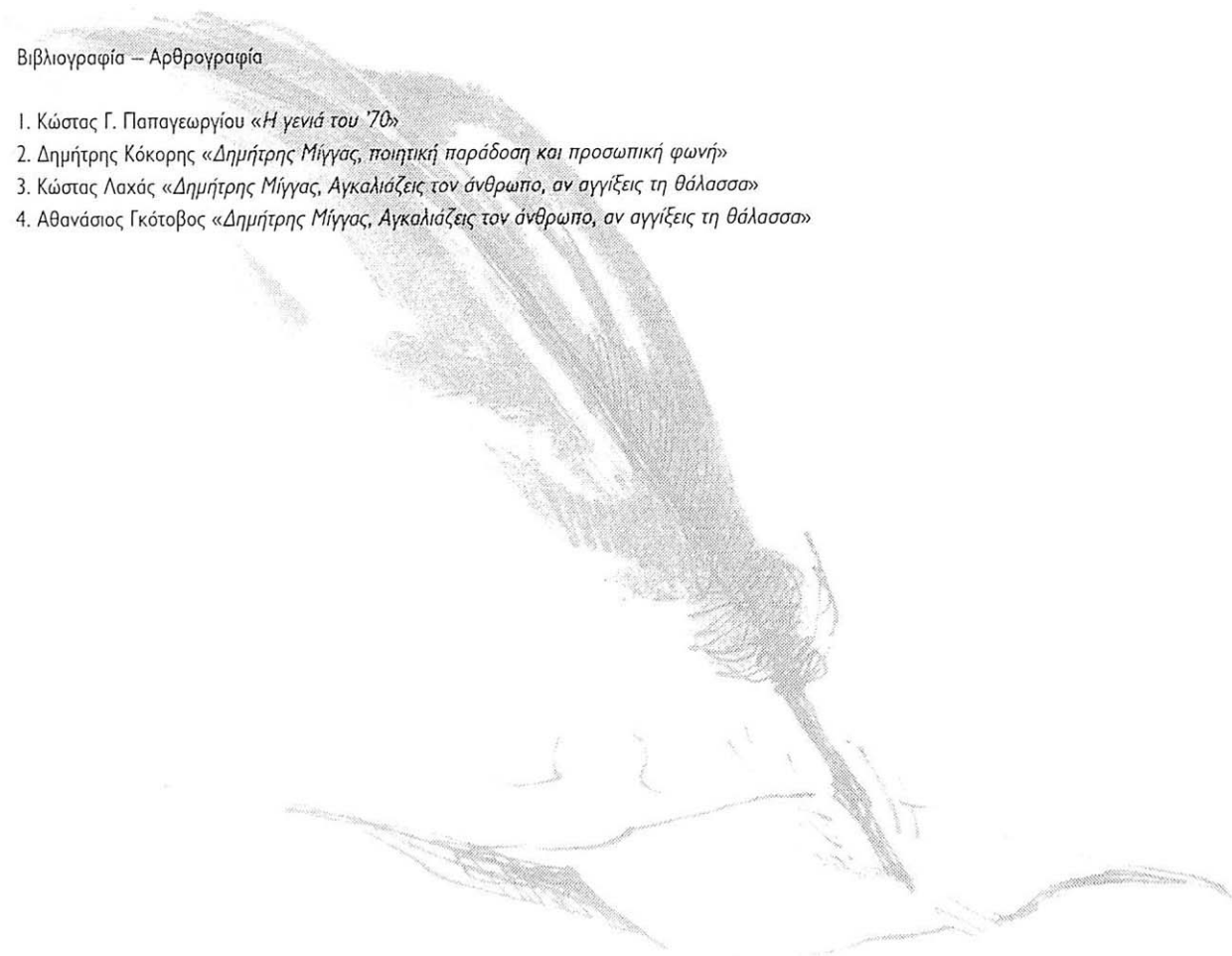
Άλλοτε κυνηγώντας το όνειρο κι άλλοτε αμφισβητώντας το οδυνηρά, ο ποιητής αρνείται τα κοινωνικά δεσμά και τον καταναγκασμό που γεννά η σύγχρονη αστική ζωή. Ζητά τη λύτρωση στη θάλασσα, δίνεται στη θάλασσα, αγκαλιάζοντας έτσι τον άνθρωπο.

Τα όνειρα κι ο θάνατος
ό' αγγίζουν μέσα στη σιωπή
όμως, το κύμα
δε ό' αφήνει να ξεχαστείς στις νύχτες,
ίσως γιατί έχει η θάλασσα
νόμους κρυφούς, δικούς της.

Ο θάνατος του ποιητή ποτέ δεν ήταν η σιωπή.
Κάποτε είναι η ποίηση.

Βιβλιογραφία — Αρθρογραφία

1. Κώστας Γ. Παπαγεωργίου «Η γενιά του '70»
2. Δημήτρης Κόκορης «Δημήτρης Μίγγας, ποιητική παράδοση και προσωπική φωνή»
3. Κώστας Λαχάς «Δημήτρης Μίγγας, Αγκαλιάζεις τον άνθρωπο, αν αγγίξεις τη θάλασσα»
4. Αθανάσιος Γκότοβος «Δημήτρης Μίγγας, Αγκαλιάζεις τον άνθρωπο, αν αγγίξεις τη θάλασσα»

Ο Δ. Μίγγας δημοσιεύει την πρώτη συλλογή διηγημάτων του με τον τίτλο «*Των Κεκοιμημένων*» το 1999. Γίνεται αμέσως γνωστός σε ένα ευρύ-

τη Μαρίνα, με την οποία χώρισε όταν έφυγε, για να σπουδάσει. Για την Κυβέλη, με την οποία παντρεύτηκε. Γύρισε στο νησί γυρεύοντας τις μνήμες του παρελθόντος, χαμένους

φίλους και τη χαμένη αγάπη. Ο φίλος-αφηγητής προσπαθεί να ταξινομήσει τα γραπτά, να τα επιμεληθεί, να τα συνδέσει. Στην προσπάθειά

Οι περιπλανήσεις της αφήγησης:

Δημ. Μίγγας «*Σπάνια χιονίζει στα νησιά*»

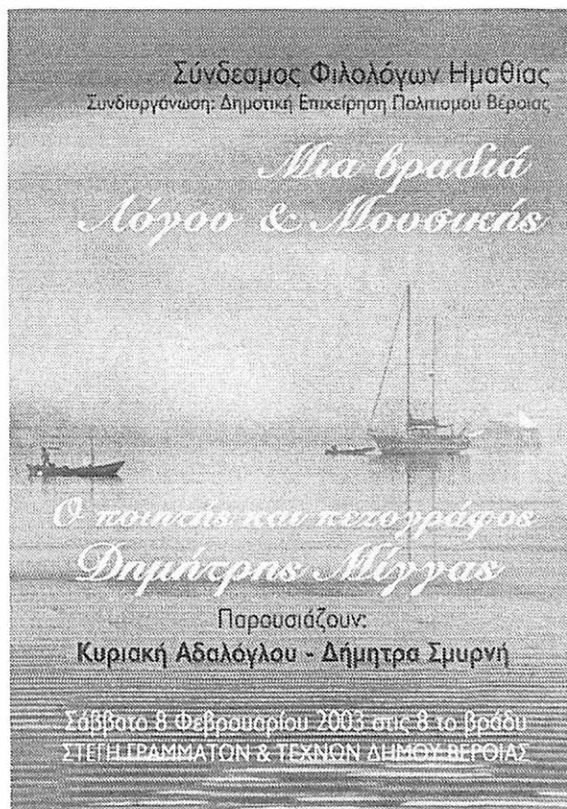
Κούλα Αδαλόγλου

τερο αναγνωστικό κοινό, χάρη στην ιδιαιτερότητα της προσωπικής του γραφής. Παίρνει μάλιστα και το βραβείο του περιοδικού «*Διαβάζω*» για πρωτοεμφανιζόμενο πεζογράφο. Το 2001 έρχεται το πρώτο του μυθιστόρημα να ενισχύσει τη δύναμη της φωνής του.

Μιλώντας για τον Δ. Μίγγα ως πεζογράφο, θα εστιάσω την παρουσίασή μου στο μυθιστόρημά του «*Σπάνια χιονίζει στα νησιά*». Θα αναφερθώ, βέβαια, και στη συλλογή διηγημάτων του «*Των Κεκοιμημένων*», βρίσκοντας τους αρμούς και τους άξονες που δημιουργούν την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα και την ιδιαιτερότητα της γραφής του στον πεζό λόγο.

Ο Αίδων Βεντουράς, φιλόλογος καθηγητής που έλειπε χρόνια από το νησί του, από τότε που έφυγε για να σπουδάσει, επιστρέφει και υπηρετεί στο Λύκειο του νησιού. Μοναχικός και απόμακρος, πλησιάζει και εμπιστεύεται έναν νεώτερό του φιλόλογο, ο οποίος τον θαυμάζει, ως μεγαλύτερο, από τα χρόνια του σχολείου. Αυτός, ο νεότερος φιλόλογος, παίζει το ρόλο του αφηγητή. Ο Αίδων εξαφανίζεται μυστηριωδώς ύστερα από λίγο καιρό, την ημέρα του Δεκαπενταύγουστου. Αφήνει στο φίλο του ένα χαρτοκιβώτιο με χειρόγραφά του: μισοτελειωμένα κείμενα, άλλα πιο φροντισμένα αλλά αποσπασματικά, ανάκατες σημειώσεις. Κατά το διάστημα που έκαναν παρέα του μίλησε για την αγαπημένη των παιδικών του χρόνων,

του αυτή νιώθει ότι σταδιακά και όλο και περισσότερο ταυτίζεται με τον Αίδωνα, σκέφτεται με τα κριτήριά του. Ερωτεύεται την Κυβέλη, ενώ ο ίδιος έχει ήδη παντρευτεί. Επιστρέφει στο νησί, από το οποίο είχε φύγει με μετάθεση, ακολουθώντας μνήμες και πρόσωπα που χάθηκαν, όπως τη δική του

* Το παρόν κείμενο παρουσιάστηκε στην εκδήλωση «Ο ποιητής και λογοτέχνης Δ. Μίγγας», του Συνδέσμου Φιλολόγων Ημαθίας, σε συνδιοργάνωση με τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Βέροιας στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών που πραγματοποιήθηκε στις 8/2/2003.

* Το κείμενο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «*Πορφύρα*», τευχ. 108

αγαπημένη των παιδικών χρόνων, τη Μαυρέττα. Τα κείμενα, οι μνήμες, η ζωή του Αίδωνα έχουν μπλεχτεί αζεδιάλυτα με τα γραφτά, τις μνήμες και τη ζωή του αφηγητή. Πού θα τον οδηγήσει αυτή η ταύπιση; Θα είναι και ο δικός του νόστος ο θάνατος;

Στο μυθιστόρημα αφηγείται ο φίλος του Αίδωνα Βεντουρά, σε πρώτο πρόσωπο. Αλλά τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά ούτε τόσο ευθύγραμμα:

Στο κείμενο μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής χρόνους:

- **το παρόν** στο οποίο διαδραματίζονται κάθε φορά τα γεγονότα, καθώς εξελίσσεται η πλοκή

- **το παρελθόν** με τις αφηγήσεις του Αίδωνα

- **ένα άλλο παρελθόν** με τις αναμνήσεις του αφηγητή.

Όλα αυτά τα επίπεδα μπλέκουν περίτεχνα, όχι μόνο στο ίδιο κεφάλαιο, όχι μόνο στην ίδια σελίδα, αλλά κάποτε και στην ίδια παράγραφο ή στην ίδια περίοδο. Εκεί που αναφέρεται στον Αίδωνα ο αφηγητής, αρχίζει να «μυλά» για δικά του πράγματα. Ο αναγνώστης σε «επιφυλακή», όχι χαλαρός, γιατί η απόλαυση έρχεται μέσα από αυτή την εγρήγορση, την παρακολούθηση του λόγου φράση φράση, το ξετύλιγμα του νήματος πόντιο πόντιο.

Τα επίπεδα της αφηγηματικής γραφής: Παράλληλα με την αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο, που αναφέραμε, διακρίνουμε: **1.** Το κείμενο του Αίδωνα, που επιμελείται ή/και συνθέτει ο αφηγητής. **2.** Το κείμενο, λογοτεχνική παραγωγή, του ίδιου του αφηγητή.

Η αφήγηση από τον εσωτερικό αφηγητή σε πρώτο πρόσωπο υποτίθεται ότι προχωράει την εξέλιξη/πλοκή, και λέω «υποτίθεται», γιατί ουσιαστικά η αφήγηση προχωράει μέσα από το κοινό κείμενο που προκύπτει από τα γραφτά του Αίδωνα και την επιμέλεια του φίλου-αφηγητή.

Τα πρόσωπα χωνεύουν το ένα μέσα στο άλλο, κυρίως πρόσωπα από το παρελθόν, ζωντανά ή νεκρά, μπερδεύονται ανάμεσα στους ήρωες της αφήγησης, παίρνοντας τη μορφή κάποιου άλλου προσώπου ή σαν οπτασίες. Κι όλα αυτά πολύ φυσικά και ανθρώπινα, χωρίς καμιά δόση φρίκης, πολύ ποιητικά θα έλεγα, με την οπτική του αλαφροϊσκιωτού. Όπως στους «Κεκοιμημένους». Εκεί για πρώτη φορά ο Δ. Μίγγας παρουσιάζει το πάντρεμα των προσώπων, διαχρονικά, ή αλλιώς την εμφάνιση του ίδιου

προσώπου με διαφορετικό προσωπείο σε διαφορετικές εποχές, τις *persones*. Αναφέρω την αριστοτεχνική «Μαύρη Θύελλα» -είναι όνομα ποδοσφαιρικής ομάδας- και τα «Σμαρέλια» από τη συλλογή των διηγημάτων του. Θα ήθελα να διαβάσω το πρώτο κομμάτι από τους «Κεκοιμημένους», που προλογίζει κατά κάποιο τρόπο τα διηγήματα, δείχνει πολύ καθαρά τη σκέψη του συγγραφέα και μας μπάζει στο κλίμα του:

Πού πάνε οι νεκροί, όταν δεν τους θυμόμαστε; καμιά φορά τις νύχτες έρχονται στον ύπνο μας, άλλοτε πάλι κρύβονται πίσω από τα φυσικά ανθρώπων κοντινών, ζωντανών ακόμα. Φεύγουν σχεδόν αμέσως όμως, παίρνοντας μαζί τους αναμνήσεις, έρωτες παλιούς, χίμαιρες, μέρες που σπαταλήσαμε ή κερδίσαμε. Τόπους και χρόνια αγαπημένα! Όσο μακραίνουν οι νύχτες μου κι οι φίλοι κι οι δικοί περνούν απέναντι κρατώντας στα χέρια τους την προηγούμενη ζωή μου, αρχίζω όλο και πιο συχνά να λογαριάζω, κι ίσως καμιά φορά να ονειρεύομαι, τον εαυτό μου ανάμεσά τους. Σιγά -σιγά όλα όσα νοσταλγούμε φεύγουνε προς τα εκεί... Έτσι που (όταν κάποτε αποφασίσεις) το ταξίδι θα μοιάζει σαν επιστροφή στον τόπο σου, στην ποθητή πατρίδα...

Εδώ, στην έκταση του μυθιστορήματος, το «χώνεμα» αυτό έχει όλο τον καιρό να ωριμάσει και να εξελιχθεί φυσιολογικά, όπως επισημαίνει και ο Μ. Κοντολέων (βλ. και Μ. Κοντολέων, περ. *Εντευκτήριο*).

- Ωστόσο, πρόσωπα από τους «Κεκοιμημένους» έρχονται και στο μυθιστόρημα, π.χ. οι δίδυμοι Μέμος και Νιόνιος, στη σ. 254, σαν τα φαντάσματα του νησιού, και μάλιστα του Πίσω -Μόλου. Στο ίδιο το διήγημα, μάλιστα, στα «Σμαρέλια», υπάρχει κάποιο πρόσωπο, ένας συγγραφέας, που ονομάζεται Δημητράκης-Τάκης Βεντουράς. Μια σύνθεση του επιθέτου του Αίδωνα και του μικρού ονόματος του αφηγητή.

- Μέσα στο μυθιστόρημα, η Μαρίνα γίνεται Μαυρέττα, η Μαυρέττα γίνεται Κυβέλη, και το αντίστροφο.

- Ας προσέξουμε τα ονόματα: Ο παππούς του Αίδωνα ονομαζόταν Οδυσσέας. Όταν ήταν να βαφτιστεί ο εγγονός του, για να μη φέρει τους γονείς σε δύσκολη θέση, δέχτηκε να του δώσουν ουδέτερο όνομα και πρότεινε το Αίδωνας. Αίδωνας όμως είναι προσωπείο του Οδυσσέα, για να διηγηθεί στην Πηνελόπη τα καμώματά του, στη ραψ. ι. Ο Αίδωνας τώρα σε ορισμένα κείμενά του βαφτίζει κάποιον ήρωά του Επήριο. Επήριος είναι άλλο προσωπείο του Οδυσσέα, όταν αφηγεί-

Οι συντελεστές της εκδήλωσης που πραγματοποιήθηκε στη Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών Βέροιας, από αριστερά:
Σ. Θεοχαρόπουλος, Δ. Σμυρνή, Π. Ρίστας, Α. Βαφειδίου, Β. Τσιμούρας, Δ. Μίγγας, Κ. Αδαλόγλου.
Επίσης στην εκδήλωση συμμετείχαν Π. Φιρτινίδου, Ε. Αναγνώστου, Δ. Καϊλόγλου.

ται ως περιπέτειές του στο Λαέρτη, ραψ. ω. Ο Οδυσσέας και ο νόστος είναι κεντρικός πυρήνας της φιλοσοφίας του Αΐδωνα αλλά μετά και του φίλου -αφηγητή.

- Και κυρίως ο καθηγητής-φίλος -αφηγητής ταυνίζεται σε μεγάλο βαθμό με τον Αΐδωνα, ή αλλιώς επιλέγει με βάση τα κριτήρια του Αΐδωνα: Οικειοποιήθηκα ήρωες του Αΐδωνα, ορισμένες σκέψεις του, κάποια ευρήματά του...Οικειοποιήθηκα! Μάλλον εκείνος έχει εισβάλει στη ζωή μου από χρόνια και με χρησιμοποιεί. Συνεστιαλμένος και σεμνός στην πρώτη μας συνάντηση, μα όσο περνούσε ο καιρός επίμονος, προπέτης, επιχείρησε συστηματικά να καθοδηγήσει συστηματικά ως σκέψεις και τα αισθήματά μου...

«Χιονίζει στα νησιά» σε πολύ σημαντικές, σημαδιακές στιγμές. Σε στιγμές που ο Αΐδωνας ή ο φίλος-αφηγητής μπλέκουν την πραγματικότητα με το όνειρο, το χρόνο του παρελθόντος με το παρόν. Ή σε στιγμές κομβικές για την εξέλιξη της ιστορίας. Όπως όταν ο Αΐδωνας συναντιέται με τη Μαρίνα, πριν φύγει από το νησί, σ. 67.68. Ένα μικρό απόσπασμα από αυτή τη συνάντηση, πρώτα από την αφήγηση του Αΐδωνα: «Σαν θα με σκέφτεσαι θα έρχομαι, μουρμούρισε κι αμέσως έπειτα επανέλαβε την ίδια φράση δυνατώτερα τραβώντας ελαφρά ως καταλήξεις. Είχε νυχτώσει πια...Και τότε άρχισε να

χιονίζει.»

Και να πώς αναπλάθεται η ίδια συνάντηση σε λογοτεχνικό κείμενο από τον ίδιο τον Αΐδωνα: «Όμως, σαν θα με σκέφτεσαι, θα έρχομαι, είπε. Θάλασσα φωτεινή και ερωμένη. Ύστερα επανέλαβε την ίδια ακριβώς φράση τραγουδιστά και οπισθοχωρούσε συνεχώς, έφτασε ως του μπαλκονιού την άκρη, έγειρε, υποχώρησαν τα στηρίγματα, όρμηξα να τη συγκρατήσω, όμως...στεκόταν δίχως καμιά προσπάθεια στο κενό εκείνη κι εγώ έπεφτα.»

Το μυθιστόρημα αυτό είναι εξαιρετικό κείμενο ποιητικής. Ένα πεζό κείμενο που επιχειρεί να ορίσει το ρόλο και τη λειτουργία της ποίησης στην ανθρώπινη ζωή. Μια ποιητική μεταγλώσσα σε πεζό, που χρησιμοποιεί ωστόσο, όπως θα φανεί και από τα αποσπάσματα που θα διαβαστούν, τα εκφραστικά μέσα της ποίησης, για παράδειγμα την παρομοίωση και τη μεταφορά-μετωνυμία). Διαβάζουμε: «Στην ποίηση και στο θάνατο κατένας φτάνει μοναχός του, λένε.». «-Γιατί γράφεις; ...Κανείς δεν ξέρει την αιτία. Κι όποιοι είναι άξιοι φεύγουνε δίχως να μάθουν το γιατί, είπε πειτώντας ένα βότσαλο στη θάλασσα. γράφουν επειδή δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς και σ' όλη τη ζωή τους ψάχνουν να βρουν λόγους και αφορμές που εκ των υστέρων να δικαιολογούν την πράξη τους. Είναι σαν όμορφες γυναίκες οι

παρομοιώσεις.. απλώνουνε τα χέρια τους και αγκαλιάζουν τόπους, ανθρώπους και ημέρες που αγαπήσαμε...». Στη σ.133 αρχίζει το κεφ. που ονομάζεται «Ποίηση είναι ο νόστος». Εκεί η Κυβέλη λέει για τον Αίθωνα: «Ποίηση –μου έλεγε- είναι όσα χάθηκαν κι αναζητάς.. τα ηλιοβασιλέματα που έχουνε κρατήσει μες στα χρώματα κάτι από τη ζωή μας.. όταν καλείς τους παιδικούς σου φίλους και έρχονται φέρνοντας τα δικά τους χρόνια, τους έρωτες και το νησί όπως ήταν κάπο-τε...».

Η σχέση του κειμένου με τα «Ρόδινα ακρογιάλια» του Παπαδιαμάντη: ο αφηγητής κάνει επανειλημμένες αναφορές σε αυτή τη νουβέλα. Η σχέση της υπόθεσης δεν είναι άμεση, αλλά παρουσιάζει κοινά στοιχεία, πολύ βασικά για την ατμόσφαιρα, για να ορίσουν το πλαίσιο της αφήγησης. Πρώτα πρώτα το τοπίο: ο παραθαλάσσιος χώρος, το νησί. Ύστερα η παρέα των αντρών που μιλούν για δικά τους πράγματα, θυμούνται, σχολιάζουν. Ο ρόλος κλειδί της βάρκας και στα δύο κείμενα. Ο μυστηριώδης-αινιγματικός χαρακτήρας του αφηγητή στα «Ακρογιάλια», από τη μια μεριά, που δηλώνει πως δεν θυμάται –ή υποκρίνεται πως δεν θυμάται- τους στίχους που έγραψε παλιότερα. Και ο μυστηριώδης Αίθωνας, από την άλλη, που αρνείται στην αρχή πως γράφει, για να αποδειχτεί στη συνέχεια το αντίθετο. Η περίεργη σχέση και του αφηγητή με τη γραφή. Εν γένει η περίεργη σχέση γραφής και ζωής, γραφής και μνήμης /λήθης, γραφής και έρωτα, γραφής και θανάτου –ή υπερνίκηση του θανάτου μέσω της γραφής.

Ο Διαμαντής είναι κοινό πρόσωπο στα δύο έργα: Ο Διαμαντής Αγάλλος στον Παπαδιαμάντη και ο Διαμαντής, φίλος του παππού του Αίθωνα. Γι' αυτόν τον Διαμαντή ισχυριζόταν ο παππούς ότι κατέβηκε στον Άδη και μίλησε με τους νεκρούς, τι κι αν επέμενε ο Αίθωνας ότι αυτό το έκανε ο Οδυσσέας. Ο αλαφροϊσκίωτος Διαμαντής Αγάλλος στα «Ρόδινα ακρογιάλια» βλέπει το φάντασμα της Μυρσούδας, της αγαπημένης του που έχει πεθάνει. Ο Αίθωνας αναφέρεται σ' αυτή τη σκηνή, σ. 245, 250, για να εξηγήσει πώς είδε κι αυτός μια οπτασία από τα παλιά, τη Μαρίνα, να του μιλάει μέσα από τη μορφή της κόρης της, μαθήτριας πλέον. Αναρωπιέται πόσο το κείμενο μπορεί να πάρει στη μεριά του τον αναγνώστη, να τον επηρεάσει σε γεγονότα της δικής του ζωής. Αλλά και ο φίλος -αφηγητής θα συναντηθεί με το φάντασμα της αγαπημένης του Μαυρέτας.

Ο ρόλος της Κυβέλης, της γυναίκας γενι-κότερα. Σαν να κινεί η Κυβέλη τα νήματα. Ιδίως εκεί που το κείμενο του Αίθωνα γυρίζει σε πρωτοπρόσωπη γραφή. Σαν επίγεια μοίρα. Δεν είναι, ίσως, πρωταγωνιστές ο Αίθωνας και ο αφηγητής, αλλά η Κυβέλη. Παίρνει και από τους δύο, τους κάνει να μοι-άζουν, παίρνει αυτά που θέλει και τους αφή-νει να χαθούν στα αδιέξοδά τους, αλώβητη αυτή, και αγέραστη; Συνεχίζει για άλλους προικισμένους που θα τους απαιτήσει κοντά της. Ενώ μοιάζει να είναι η ζωή, έντεχνα περνάει στους άντρες της το στίγμα του θανάτου, μέσα από όνειρα και μυστηριώδεις παρεμβάσεις νεκρών προσώπων. Στην περί-πτωση του φίλου -αφηγητή η γυναίκα του σαν υπομονετική Καλυψώ κάνει ό,τι μπορεί να τον κρατήσει κοντά της, και, τέλος, του ετοιμάζει το ταξίδι της επιστροφής, αλλά τον ακολουθεί. Ωστόσο, πάλι ο Οδυσσέας στο τέλος ξεφεύγει. Για μια επιστροφή -θάνατο (Αίθωνας) ή για μια επιστροφή σε εξέλιξη (αφηγητής).

Ο αφηγητής στο βιβλίο, σ.283, αναφέρε-ται στα επιλεγόμενα του Μαρωνίτη στη ζ' της Οδύσσειας, όπου ο Μ. μιλά για την Ωγυγία –νησί της Καλυψώς, τη Σχερία –νησί της Ναυσικάς και την Ιθάκη –νησί της Πηνελό-πης. Σχολιάζει ο αφηγητής: «Ωγυγία, Ιθάκη, Σχερία, η Καλυψώ, η Πηνελόπη, η Ναυσι-κά, τρία νησιά, τόσες γυναίκες. Η θάλασσα, η λαχτάρα του νόστου, ύπνος και θάνα-τος...». Στο βιβλίο του χωρίζεται σε τρία νησιά: το νησί της Μαρίνας, το νησί της Κυβέλης και το νησί της Μαυρέτας. Τα νησιά πρέπει να τα κατανοήσουμε περισσό-τερο με την έννοια του τόπου, όχι αναγκα-στικά του νησιώτικου τόπου και επιπλέον με την έννοια του μυθιστορηματικού πυρήνα, για να αναδυθούν γεγονότα και πρόσωπα της αφήγησης. Ο ίδιος ο συγγραφέας, στην εκπομπή του Ν. Λουκά TV 100, 14.5.2002, αποκαλύπτει ότι το μεσαίο "νησί" (νησί της Κυβέλης) είναι μάλλον νησί –τόπος, και πιθανόν η Θεσσαλονίκη. Το πρώτο και το τρίτο "νησί" άλλωστε είναι το ίδιο, και το ταυ-τίζουμε με τη Λευκάδα. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι στο ποίημα IB' από την ποι-ητική του συλλογή "Αγκαλιάζεις τον άνθρω-πο αν αγγίζεις τη θάλασσα"³ ο συγγραφέας προεξαγγέλλει τη συγγραφή του μυθιστορή-ματος (βλ. και Μ. Θεοδοσοπούλου, εφημ. *Το Βήμα*) και, επιπλέον, καθορίζει και ονομά-ζει τα νησιά: Προσδοκούσε λοιπόν ο άνθρω-πός μας να συνθέσει ένα έργο λογοτεχνικό, πιθανόν αυτοβιογραφικό, χωρίς ωστόσο αυτό να είναι ξεκαθαρισμένο εκ των προτέρων.

Σχεδίαζε το έργο του να αποτελείται από τρία μέρη (μάλιστα για να προσδιορίσει αυτά τα μέρη χρησιμοποιούσε τον, τουλάχιστο περίεργο για την περίπτωση όρο "νησί") και είχε, παραδόξως, προκαθορίσει τους τίτλους, που θα ήταν: Για το πρώτο νησί "*Λίγο ακόμα κι θ' αγγίζουμε ό,τι αγαπήθηκε*", για το δεύτερο "*Παρακαλώ, λίγο ακόμα να κρατήσει η προσμονή*" και για το τελευταίο "*Λίγο ακόμα, ν' αγαπηθούμε απ' ό,τι αγγίξαμε*". Πίστευε, σχεδόν από την αρχή της συγγραφής, πως καθοριστικά στοιχεία για την επιτυχία ή όχι αυτού του έργου θα αναδεικνύονταν, κυρίως και πέρα από όλα τα άλλα, το περιεχόμενο και επιπλέον η έκταση του δεύτερου νησιού, καθώς και η ατμόσφαιρα που επεδίωκε να δημιουργήσει στο τρίτο.

Στο μυθιστόρημα δεν τηρήθηκαν βέβαια επακριβώς οι προαναφερθείσες προδιαγραφές. Μεγαλύτερο σε έκταση είναι το τρίτο νησί, όσο για την ατμόσφαιρα, μας συνοδεύει με την ιδιαιτερότητά της από την αρχή του έργου. Και κάτι ακόμη. Εκτός από τις τρεις γυναίκες, τη Μαρίνα την Κυβέλη και τη Μαυρέττα, που προικίζονται με ένα νησί η καθεμιά, υπάρχει ακόμα μία γυναίκα στο μεγαλύτερο μέρος του μυθιστορήματος, η οποία κρατιέται σε δεύτερο ρόλο και μένει στην αφάνεια, μάλιστα παραμένει ανώνυμη: η σύζυγος του αφηγητή. Ωστόσο, στη σ. 329 διαβάζουμε πως κάποιες από τις σκηνές που περιγράφει ο αφηγητής στα κείμενά του είναι στην πραγματικότητα σκηνές με τη γυναίκα του: "*Κλέβεις στιγμές από τη ζωή μας. Τις χαρίζεις σ' άλλες. Είπε απότομα ξαφνιάζονιάς με.*".

Πέρα από όλες τις παρατηρήσεις, εκείνο που κινεί τα νήματα της αφήγησης είναι η πάλι του συγγραφέα να δώσει ζωή, μυθιστορηματική έστω, σε πρόσωπα που χάθηκαν ή, για κάποιο διάστημα μεγάλο, ξεχάστηκαν. Η άρνηση να αποδεχτεί ότι χάνονται για πάντα όσοι κάποια στιγμή έφυγαν από τη ζωή μας, αν και πολύ αγαπήθηκαν. Και επανέρχονται, με διάφορους τρόπους, μέσα από όνειρα ή μέσα από κείμενα, στη ζωή αυτών που τους αγάπησαν, και ως ένα βαθμό, ζουν μαζί τους. Είναι μια λύση

παρηγορητική.

Είναι κατεξοχήν ποιητική η γραφή του Δ. Μίγγα. Και κάτω από την τόσο επιδέξια γραφή του, η προοπτική να ξαναζήσουν οι αγαπημένοι άνθρωποι αλλά και τα αγαπημένα γραπτά μέσα από την ζωή όσων τους αγάπησαν, αποκτά μια εξαιρετική πειστικότητα και γοητεία. Ωστόσο, ο αφηγητής προειδοποιεί τον αναγνώστη που θα γοητευτεί από αυτή την εκδοχή: Αυτή η επάνοδος μπορεί να είναι επώδυνη και επικίνδυνη ταυτόχρονα, όταν δεν μπορούμε πλέον να ελέγχουμε τις "*παρεμβάσεις*" τους στη ζωή μας.

Μπορούν ακόμα και να μας πάρουν κάποια στιγμή κοντά τους, όπως στο πρώτο διήγημα των Κεκοιμημένων "*Μαύρη θύελλα*". Όπως παρ' ολίγο να γίνει με τον αφηγητή στο "*Σπάνια χιονίζει στα νησιά*".

Τελικά, ο Αίδωνας, και ο φίλος του-αφηγητής, μοιάζουν με τον Οδυσσέα που παλεύει για τη δική του επιστροφή, παλεύουν για τον δικό τους νόστο. Που μπορεί να είναι ο θάνατος, ή ένα είδος θανάτου /εξαφάνισης. Όταν τα χνάρια του παρελθόντος δεν δίνουν σκοινί για να πιαστεί ο ξενιτεμένος ναυαγός. Ο φίλος /αφηγητής /συγγραφέας του βιβλίου του Αίδωνα αφήνει μια άλλη "*εκδοχή επιστροφής*", στο τέλος της αφήγησης. Διακριτός πλέον από τον Αίδωνα, σαν να μας κλείνει το μάτι για το ταξίδι του που δεν τελείωσε. Ενώ τον είχαν για πεθαμένο, βρίσκεται γυμνός και εξαθλιωμένος, αλλά ζωντανός. Να γλίστρε από την Κίρκη -Κυβέλη; Ίσως. Θα τον οδηγήσει κάπου αλλού η υπομονετική Καλυψώ /Πηνελόπη -σύζυγος; Ήταν ο σαν-θάνατός του κάτι σαν-κάθαρση; Πιο δυνατός ή πιο αδύναμος ο αφηγητής από τον Αίδωνα, πάντως κερδίζοντας το πρόσωπό του.

Κλείνοντας με δυο λόγια αυτή την παρουσίαση, θα ήθελα να τονίσω ότι ο Δ. Μίγγας είναι από τις πιο ώριμες και ιδιαίτερες συγγραφικές φωνές στις μέρες μας. Περιμένουμε με ενδιαφέρον το νέο έργο του, για να αφεθούμε στις περιπλανήσεις της αφήγησης και του λόγου του.

1. Δ. Μίγγας, «*Των Κεκοιμημένων*», εκδ. Πόλις, 1999

2. Μ. Κοντολέων, "Συγγραφικές personae", "Εντευκτήριο", τ. 56, σ.112-114

3. Μ. Θεοδοσοπούλου, «*Κινούμενη γεωγραφία. Η γραφή ως αφηγηματικό θέμα*», Το άλλο Βήμα, 17.3.2002

4. Δ. Μίγγας, «*Αγκαλιάζεις τον άνθρωπο αν αγγίξεις τη θάλασσα*», εκδ. Εντευκτηρίου, 1995

ΤΑ ΟΔΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Προσεγγίσεις στη φυσιογνωμία μιας επαρχιακής πρωτεύουσας στη μεταπολεμική περίοδο

ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΔΑΛΚΑΒΟΥΚΗΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

2) Ο χώρος ονοματοθεσίας.

Όπως είναι γνωστό, η ονοματοθεσία ενός δρόμου είναι το τελευταίο στάδιο μιας μακροχρόνιας διαδικασίας που ξεκινά συνήθως με την ένταξη μιας ελεύθερης από κτίσματα περιοχής στο σχέδιο πόλης, περιλαμβάνει τη σταδιακή οικοδόμησή του βάσει του πολεοδομικού σχεδιασμού και ολοκληρώνεται με την ονοματοθεσία των δρόμων, προκειμένου να εξυπηρετούνται οι κάτοικοι της περιοχής αυτής. Με δεδομένη την ως ένα βαθμό τήρηση της διαδικασίας αυτής⁷ είναι, πιστεύουμε, ανιχνεύσιμη μέσα από τις πληροφορίες του Αρχείου και η παράλληλη οικιστική ανάπτυξη της πόλης από το κέντρο προς την περιφέρεια κατά τη μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα από το 1960 και μετά, αφού οι διαδοχικές χρονολογίες ονοματοθεσίας μπορούν να λειτουργήσουν ως *terminus post quem* και *terminus ante quem* αντίστοιχα για την οικιστική ανάπτυξη που σημειώνεται στο μεσοδιάστημα.

Η απουσία πληροφοριών για την κατάσταση **πριν από το 1960** οπωσδήποτε μας στερεί από ένα σημαντικό κομμάτι της εξέλιξης της πόλης. Ωστόσο από τα έγγραφα της περιόδου 1960-1966 μπορούμε με σχετική ασφάλεια να συμπεράνουμε πως στην τριακονταετία και πλέον που μεσολάβησε από το πολεοδομικό σχέδιο

που εκπονήθηκε για τη Βέροια κατά το Μεσοπόλεμο⁸ ελάχιστα πράγματα άλλαξαν. Πραγματικά, στα 4 συνολικά έγγραφα της περιόδου αυτής ονοματοθετούνται μόλις 18 ανώνυμες οδοί, ενώ κεντρική θέση κατέχουν οι μετονομασίες, όπως έχουμε ήδη σημειώσει. Αν τώρα συνυπολογίσουμε και το γεγονός ότι με την απόφαση υπ. αριθμ. 146/2-6-1960 ονομάζεται οδός Ανοιξέως η τότε «περιφερειακή», έχουμε την εικόνα της πόλης: πρόκειται για το σημερινό ιστορικό της κέντρο που αναπτύχθηκε σε δύο κύριες οικιστικές φάσεις. Στην πρώτη φάση, που συμπίπτει με τα όρια της αρχαίας πόλης⁹, η νότια περιφέρεια σχηματιζόταν ως αμβλεία γωνία από τις σημερινές οδούς Μητροπόλεως και Βενιζέλου, ενώ η βόρεια περιφέρεια οριζόταν με φυσικό τρόπο από τον ποταμό Τριπόταμο. Στη δεύτερη φάση, που διατηρήθηκε σχεδόν ανέπαφη ως τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η πόλη διευρύνθηκε προς νότο με τη διαμόρφωση μιας νέας αμβλείας γωνίας από τις σημερινές οδούς Θωμαΐδου και Ανοιξέως, ενώ προς βορρά διαμορφώθηκε ο λεγόμενος «Καρσί Μαχαλάς» και οι πρώτοι δρόμοι προς τη σημερινή συνοικία του Προμηθέα¹⁰, που έλαβαν όμως όνομα μόλις το 1960 (αρ. απ. 146/2-6-1960).

Η εικόνα αυτή της πόλης φαίνεται να διαταράσσεται μόλις στα τέλη της δεκαετίας του

7 Η επιφύλαξη που διατυπώνεται εδώ αφορά το συχνό φαινόμενο της ένταξης στο σχέδιο πόλης περιοχών που έχουν οικοδομηθεί πριν ενταχθούν σ' αυτό, τα γνωστά «αυθαίρετα» κτίσματα. Ωστόσο, για λόγους δεοντολογίας δεν καταφύγαμε σε προφορικές πληροφορίες για να εξακριβώσουμε σε ποιες περιοχές και σε ποιο βαθμό συνέβη αυτό στη Βέροια.

8 Για την ύπαρξη του σχεδίου αυτού πληροφορηθήκαμε από τον αρχιτέκτονα κ. Καλογήρου, καθηγητή στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Α.Π.Θ. στο 2ο Σεμινάριο για την Τοπική Ιστορία που διοργάνωσε στη Βέροια η Σχολική Σύμβουλος κ. Αδαλόγλου υπό την αιγίδα του Συνδέσμου Φιλολόγων Νομού Ημαθίας.

9 Βλ. σχετικά Νίκη Τσιλιπάκου, «Η πόλη της Βέροιας και τα μνημεία της», *Βέροια Βυζαντινή πόλη, Α' τόμος (Μνημειακή Ζωγραφική)*, επιμ. Χαρά Λάμπρη-Ευθαλία Τυφοξύλου, εκδ. Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού Βέροιας, Βέροια 1997 σ. 13-15.

10 Ο «Καρσί-μαχαλάς» ήταν τουρκική συνοικία και εκεί εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι πρόσφυγες του 1914. Αργότερα η συνοικία επεκτάθηκε προς το σημερινό «Προμηθέα», ο οποίος άρχισε να διαμορφώνεται από το 1924 με την εγκατάσταση προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία. (Βλ. σχετικά Αλεξιάδης ό.π. σ. 43-44).

1960, οπότε και πρέπει να σημειώνεται ένας πραγματικός οικοδομικός οργανισμός, όπως ήδη σημειώσαμε. Οι 109 ανώνυμες οδοί που βαφτίζονται με την απόφαση 104/18-5-1971 επιβεβαιώνουν την ανάπτυξη που έχει προηγηθεί: η πόλη απλώνεται τώρα στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και δημιουργούνται οι βασικοί άξονες γύρω από τους οποίους θα διαμορφωθεί η σημερινή της περιφέρεια. Στα ανατολικά η περιφέρεια αυτή ορίζεται πλέον από την οδό Στρατού, η προέκταση της οποίας προς τα βόρεια θα οριοθετηθεί μαζί με τις οδούς Θεσσαλονίκης και Σταδίου μια τεράστια για τα δεδομένα της πόλης τριγωνική περιοχή, η οποία δε φαίνεται ωστόσο να οικοδομήθηκε αμέσως. Στα δυτικά ονοματοδοτούνται οι βασικότεροι από τους δρόμους που οριοθετούν τον «Προμηθέα», χωρίς πάντως κι εδώ η δόμηση να είναι πυκνή, και διαμορφώνονται δύο νέοι κάθετοι άξονες σύνδεσης με το ιστορικό κέντρο (οι οδοί Θερμοπυλών και Φιλήμονος), ενώ στα νότια η πόλη θα οριοθετηθεί από τις νέες οδούς Γηροκομείου, Οδυσσέως και Ηρακλέους και θα αναπτυχθεί χωρίς ιδιαίτερο, όπως φαίνεται, σχεδιασμό ανάμεσα στις προεκτάσεις των οδών Μ. Μπότσαρη και Πιερίων, που προϋπήρχαν τόσο ως οδοί όσο και ως νοητοί άξονες μιας τέτοιας οικιστικής επέκτασης. Ταυτόχρονα ως τέτοιος νοητός άξονας ανάπτυξης θα πρέπει να θεωρηθεί και η οδός Ιλιάδος στα νοιοδυτικά, πρόπλασμα μιας μεταγενέστερης επέκτασης της πόλης, όπως παρατηρούμε στον πολεοδομικό χάρτη.

Έτσι στα χρόνια που έρχονται η πόλη θα ακολουθήσει τη μορφή που προδιέγραψε η οικιστική της διόγκωση **στα τέλη της δεκαετίας του 1960**. Οι ρυθμοί ανάπτυξης βέβαια δε θα είναι οι ίδιοι. Από το 1975 και ως το 1987 θα ονοματοδοτηθούν μόλις 52 καινούργιοι δρόμοι, κυρίως στην συνοικία του Προμηθέα και στις περιοχές δυτικά της οδού Μ. Μπότσαρη και ανατολικά της οδού Πιερίων. Πρόκειται στην ουσία για προσθήκες σε μια ήδη διαμορφωμένη οικιστική κατάσταση που δεν αλλάζουν τη μορφή της πόλης. Την ίδια περίοδο, άλλωστε, ονοματοδοτούνται και μια σειρά από οδούς στο ιστορικό κέντρο, διαδικασία που φαίνεται να σχετίζεται με το δεσμό της ανιπαροχής και την «ορθολογικοποίηση» της ρυμοτομίας στην «άναρχη» περιοχή της Κυριώτισσας και

αλλού. Το φαινόμενο φυσικά δεν εκδηλώνεται αποκλειστικά αυτή την περίοδο. Αντίθετα, προς το τέλος της περιόδου γίνεται κοινή συνείδηση η ανάγκη να διατηρηθεί όπου είναι δυνατόν η ιστορική φυσιογνωμία της πόλης, γεγονός που οδήγησε στην ανάπτυξη τόσο της Κυριώτισσας όσο και της Μπαρμπούτας.

Κατά πολύ ταχύτεροι ωστόσο φαίνεται πως υπήρξαν οι ρυθμοί οικιστικής ανάπτυξης από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ως τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η ανάγκη να λάβουν όνομα περισσότεροι δρόμοι από τους ήδη έχοντες, όπως μας πληροφορεί η απόφαση υπ. αριθμ. 44/1-2-1993 (376 έναντι 283)¹¹, όχι μόνο επιβεβαιώνει την εκτίμηση αυτή, αλλά επιπλέον υποδηλώνει σαφώς την αλλοίωση που υφίσταται η ως τότε μορφή της πόλης. Με εξαίρεση τα δυτικά όρια που έχουν παγιωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, η πόλη απλώνεται προς όλες τις κατευθύνσεις και κυρίως προς τα βόρεια και ανατολικά, για να αποκτήσει τη μορφή με την οποία μας είναι και σήμερα γνωστή. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 λοιπόν η άλλοτε τριγωνική Βέροια έχει ήδη μεταμορφωθεί σε μια σύγχρονη επαρχιακή πρωτεύουσα που αναζητά τη φυσιογνωμία της ανάμεσα στο παλιό και το καινούργιο.

Β) Τα πρότυπα συμπεριφοράς

i. Η υπεροχή των προσώπων: Με μια πρώτη ματιά στον πίνακα i διαπιστώνουμε τη σαφή αριθμητική υπεροχή που παρουσιάζουν τα οδωνύμια των προσώπων. Η τάση αυτή πρέπει να εξηγηθεί κατ' αρχήν μέσω της αναγκαιότητας που παρουσιάζεται να τιμηθούν με τον τρόπο αυτό πρόσωπα-φορείς της ιστορικής ή άλλης δράσης- και κατά δεύτερο λόγο μέσω της επικρατούσας αντίληψης αναφορικά με την ερμηνεία της Ιστορίας ως αδροίσματος από πράξεις προσώπων και προσωπικές επιλογές ηγετών. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο αυτή η κυριαρχία των προσώπων φαίνεται να εξυπηρετεί επαρκέστερα την ανάγκη προβολής πρότυπων συμπεριφορών προς το σώμα της τοπικής κοινωνίας: η αφηρημένη έννοια της συμπεριφοράς γίνεται περισσότερο απτή και συγκεκριμένη όταν προσωποποιείται, ειδικά όταν το πρόσωπο μπορεί να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά του ινδάλματος.

ii. Η Αρχαιότητα: Ένα δεύτερο στοιχείο

¹¹ Συνολικά την περίοδο 1991-1995 ονοματοδοτούνται 394 οδοί, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων βρίσκεται έξω από τα, ως το 1991, διαμορφωμένα όρια της πόλης. (Βλ. το σχετικό χάρτη στο Παράρτημα).

που θα πρέπει να επισημάνουμε είναι η ισχυρή παρουσία των οδωνυμίων που σχετίζονται με την Αρχαιότητα. Οι τρεις υποκατηγορίες του δείγματός μας δίνουν συνολικά 177 οδωνύμια, δηλαδή ποσοστό που αγγίζει το 40% και καθιστά τη Βέροια μια πόλη στα όρια της «*αρχαιοπληξίας*». Τα ονόματα αυτά, που δεν αφορούν μόνο υπαρκτά πρόσωπα ή τόπους αλλά και αντίστοιχα πρόσωπα ή τόπους από τη μυθολογία, φαίνεται πως δόθηκαν κυρίως με τα δύο έγγραφα μαζικής ονοματοθεσίας, δηλαδή τις αποφάσεις 104/18-5-1971 και 44/1-2-1993 του Δημοτικού Συμβουλίου. Συγκεκριμένα στην πρώτη απόφαση διαπιστώνουμε ότι από τις 109 ανώνυμες οδούς που ονοματοθετούνται οι 67 αφορούν πρόσωπα ή τόπους της Αρχαιότητας (ποσοστό 61,5%), ενώ στη δεύτερη απόφαση, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό υποχωρεί αισθητά (29,5%), σε απόλυτες τιμές ο αριθμός των οδωνυμίων σχεδόν διπλασιάζεται (111 στα 376). Παρ' όλα αυτά όμως είναι πλέον εμφανής η τάση να δοθούν άλλες προτεραιότητες στην ονοματοθεσία, αφού η Αρχαιότητα απουσιάζει εντελώς από τα 6 κριτήρια⁶ που ακολουθεί το Δημ. Συμβούλιο, όπως μας πληροφορεί το δεύτερο έγγραφο που σχολιάζουμε. Θα μπορούσαμε λοιπόν να χρεώσουμε την τάση της «*αρχαιοπληξίας*» στα Δημοτικά Συμβούλια της περιόδου της Δικτατορίας οφείλουμε ωστόσο να επισημάνουμε την «*ανακολουθία*» που παρατηρείται στην απόφαση 44/1-2-1993, αφού το 30% των οδωνυμίων που δίνονται δε βρίσκεται στις διακηρυγμένες προτεραιότητες του τότε Δημοτικού Συμβουλίου.

iii. Η νεότερη Ιστορία: Περισσότερο συγκεκριμένα και αναλυτικά όμως θα πρέπει να σχολιάσουμε τα πρότυπα που άντλησαν τα κατά καιρούς Δημ. Συμβούλια από τη νεότερη και σύγχρονη Ιστορία της Ελλάδας. Κι αυτό όχι γιατί στατιστικά είναι περισσότερα- αντίθετα στο δείγμα μας μόλις ξεπερνούν το 27% (121 οδωνύμια)- αλλά επειδή είναι περισσότερο φορτισμένα, και επομένως παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από την άποψη των προτύπων συμπεριφοράς που προτείνουν. Ας δούμε ειδικότερα τις υποκατηγορίες αυτές:

Στην πρώτη υποκατηγορία από την άποψη της συχνότητας ανήκουν τα ονόματα που σχετίζονται με την **ελληνική επανάσταση**. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται συνολικά 34 ονόματα (ποσοστό 7,6% στο σύνολο των ονομάτων και 28% σε σχέση με την κατηγορία «νεότερη ιστορία»), μοιρασμένα ως προς το χρόνο ονοματοθεσίας ανάμεσα στις περιόδους πριν και μετά το όριο του 1974. Από την άποψη αυτή η τιμή προς του αγωνιστές της εθνικής ανεξαρτησίας φαίνεται να αποτελεί μια διαρκή σταθερά για την τοπική κοινωνία, η οποία ωστόσο αναζητά τα σχετικά οδωνύμια όχι τόσο στους τοπικούς αγωνιστές όσο κυρίως στα πανελλήνιας εμβέλειας πρότυπα της επανάστασης. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα 34 οδωνύμια μόνο τα 3 σχετίζονται με πρόσωπα ή γεγονότα της επανάστασης στη Βέροια και την ευρύτερη περιοχή (οδοί: Καρατάσου- πριν το 1960, Αραπίτσας- 1/2/1993 και Πειτσαβαίων- 1/2/1993) και μάλιστα αποδόθηκαν σχετικά πρόσφατα. Να σημειώσουμε εδώ- για λόγους σύγκρισης και μόνο- ότι για το ίδιο θέμα τα τοπικής δράσης πρόσωπα στη Νάουσα απασχολούν τα 15 από τα 24 συνολικά οδωνύμια της ομάδας αυτής⁷.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζουν και τα οδωνύμια που σχετίζονται με το **Μακεδονικό Αγώνα**. Στην υποκατηγορία αυτή ανήκουν συνολικά 11 οδωνύμια (2,5% στο σύνολο των οδών του δείγματος και 9% στο σύνολο της υποκατηγορίας «νεότερη ιστορία»), τα 7 από τα οποία δίνονται με την απόφαση 44/1-2-1993. Είναι προφανές ότι η ανακίνηση του λεγόμενου «*Μακεδονικού*» στις αρχές της δεκαετίας του 1990 επηρέασε καθοριστικά τις προτεραιότητες του Δημοτικού συμβουλίου, αφού μάλιστα στο ίδιο έγγραφο το «*ζήτημα της Μακεδονίας*» τίθεται ρητά ως το δεύτερο από τα έξι κριτήρια επιλογής οδωνυμίων. Με το ίδιο ζήτημα άλλωστε σχετίζεται και η αλλαγή μιας αρχικής πρότασης των συνοικιακών συμβουλίων: αντί του οδωνυμίου «*Ν. Καλλοκρατίας*» επιλέγεται τελικά το οδωνύμιο «*Αδελφοί Μανάκια*», προς τιμήν των κινηματογραφιστών των Βαλκανίων, «*ειδικά στην παρούσα φάση, αφού αυτοί διεκδικούνται εθνικά από τους Σκοπιανούς και έχουν ήδη τιμηθεί με*

6 Πρόκειται για τα εξής κριτήρια: 1) η ιστορία της πόλης, 2) το ζήτημα της Μακεδονίας, 3) ονόματα από τον ευρύτερο Ελληνισμό, 4) από το χώρο του πολιτισμού, 5) ονόματα πρωτευσουσών της Μακεδονίας και της Ελλάδας και 6) ονόματα που συνδέονται με την αντίσταση του λαού μας (Γερμανική Κατοχή, Χου-ντα). (Βλ. σχετικό αρ. απ. 44/1-2-1993).

7 Βλ. σχετικά το Γενικό Λύκειο Νάουσας (Μαθητική Κοινότητα Β1), *Οι οδοί της Νάουσας. Τα «σημάδια του τόπου» μιας ελληνικής επαρχιακής πόλης*, επιμ. Β. Δαλκαβούκης, Νάουσα 1998 σ. 84. Η εργασία αυτή είναι προς το παρόν δημοσίευτη.

γραμματοποίηση από τη Γιουγκοσλαβία» (αρ. απ. 44/1-2-1993). Στο ίδιο κλίμα εθνικής ανησυχίας θα πρέπει να εντάξουμε επίσης και τα 7 οδωνύμια που σχετίζονται με το **Κυπριακό Ζήτημα** (ποσοστό 1,5% και 5,8% αντίστοιχα), αφού στο σύνολό τους δίνονται με την απόφαση 44/1-2-1993 και εντάσσονται στο τρίτο κατά προτεραιότητα κριτήριο που θέτει το Δημοτικό Συμβούλιο («ονόματα από τον ευρύτερο ελληνισμό»).

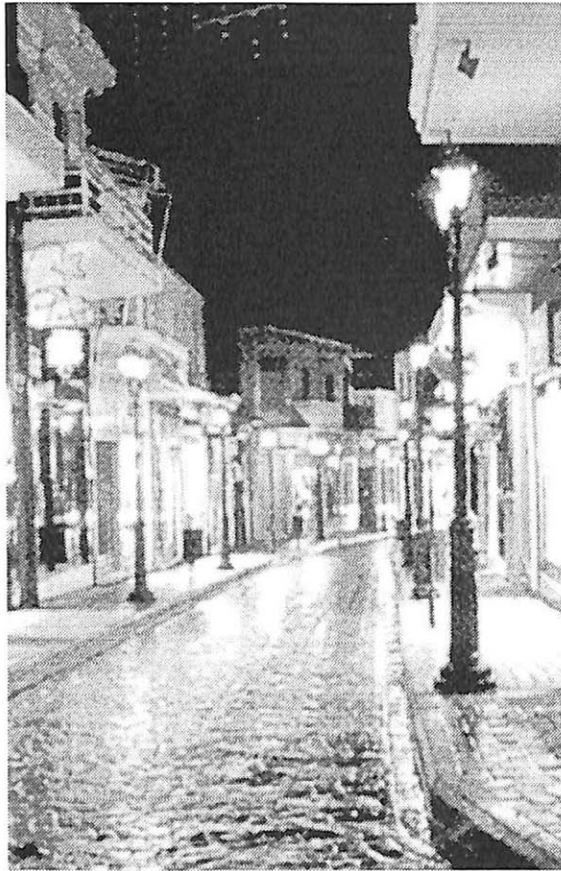
Από την άποψη της συχνότητας των ονομάτων, πάντως, η δεύτερη υποκατηγορία είναι αυτή που σχετίζεται με πρόσωπα και τόπους της **μικρασιατικής περιπέτειας του Ελληνισμού**. Πρόκειται συνολικά για 25 οδωνύμια του δείγματος (ποσοστό 5,6% του δείγματος και 20,7% στο σύνολο της υποκατηγορίας «*νεότερη ιστορία*»), γεγονός βέβαια που σε μεγάλο βαθμό σχετίζεται και με τη σύνθεση των κατοίκων της πόλης μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών. Αν μάλιστα στα οδωνύμια αυτά προσθέσουμε και εκείνα των Επισκόπων Χρυσανθού Τραπεζούντας, Χρυσοστόμου Σμύρνης και Γερμανού Καραβαγγέλη (τα οποία για μεθοδολογικούς λόγους εντάξαμε σε άλλες υποκατηγορίες) ή εκείνα που προτιμήσαμε να εντάξουμε στην υποκατηγορία «Αρχαιότητα-τόποι» (π.χ. Έφεσος, Ιωνία κ.λπ.), τότε γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το πραγματικό μέγεθος της υποκατηγορίας «Μικρασιατική Καταστροφή» είναι πολύ μεγαλύτερο. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις τα οδωνύμια αυτά φαίνεται να είναι χωροταξικά τοποθετημένα στις συνοικίες της πόλης όπου εγκαταστάθηκε προσφυγικός πληθυσμός, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τις οδούς Τραπεζούντας, Αμιασείας, Αμισού, Αργυρουπόλεως κ.λπ.

Τα οδωνύμια της Βέροιας εξάλλου παρουσιάζουν εξίσου σημαντικό ενδιαφέρον όσον αφορά την περίοδο του **Β' Παγκόσμιου Πολέμου, της Αντίστασης και του Εμφυλίου**. Στα γεγονότα αυτά αναφέρονται συνολικά 14 από τα οδωνύμια του δείγματος (ποσοστό 3,1% και 11,5% αντίστοιχα), 4 από τα οποία δόθηκαν πριν το 1960 (Γράμμου, Δαβάκη, 10ης Μερarchίας⁸ και Τρεμπεσίνας), 1 στις 18-5-1971 (Κορυτσάς) και τα υπόλοιπα 9 κατά την περίοδο 1976-1993.

Ωστό-
σο πέρα
από την
ποσοτική επε-
ξεργασία αξίζει να
σταθούμε στο ποιο-
τικό στοιχείο που τα
διακρίνει και τα διαφο-
ροποιεί. Το χαρακτηρι-
στικότερο ίσως δεδο-
μένο που προκύπτει
από μια τέτοια διε-
ρεύνηση είναι η
στάση των εκά-
στοτε Δημο-
τι κ ώ ν
Συμ -

8 Το οδωνύμιο "10η Μερarchία" θα μπορούσε να ενταχθεί και στην υποκατηγορία "Μικρασιατική Καταστροφή", αφού πρόκειται για την πρώην "Μερarchία της Σμύρνης" που εγκαθίσταται στη Βέροια μετά το 1922 (Αλεξιάδης, ό.π. σ. 80-81). Επίσης στην υποκατηγορία "Β' Παγκόσμιος Πόλεμος" θα μπορούσε να ενταχθεί το οδωνύμιο "Π. Καμπιτογλου", αφού πρόκειται για προσωπικότητα (Δήμαρχος) που «έσωσε πολύ κόσμο στην περίοδο της Κατοχής, σύμφωνα με τις μαρτυρίες» (Αρχειο Ονοματοθεσίας Δήμου Βέροιας, λυτό έγγραφο).

βουλίων απέναντι στον Εμφύλιο πόλεμο. Η οδός Γράμμου π.χ., η οποία ονοματοδοτείται πριν το 1960, είναι βέβαιον πως έχουμε ήδη σχολιάσει- ότι αναφέρεται στα γεγονότα της τελευταίας φάσης του Εμφυλίου που κατέληξε στην οριστική

ήττα του Δημοκρατικού Στρατού. Ανάλογης σημασίας είναι και το όνομα της οδού Κονίτσης, αφού η μικρή αυτή πόλη της Ηπείρου σηματοδοτεί την επιτυχημένη αντίσταση του κυβερνητικού στρατού απέναντι στις επανειλημμένες απόπειρες κατάληψής της από το Δημοκρατικό Στρατό (Δεκέμβριος 1947) και ονοματοδοτείται επίσης πριν το 1960. Έτσι, όπως ήταν φυσικό, μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η τοπική κοινωνία τηρούσε έμμεσα μια- αναμενόμενη άλλωστε- επικριτική στάση απέναντι στην Αριστερά, επιλέγοντας να υπενθυμίζει στους δημότες συγκεκριμένα γεγονότα και καταστροφές. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 όμως παραιτείται μια τάση εξισορρόπησης: είναι χαρακτηριστικό ότι από τις 8 οδούς που ονοματοδοτούνται μετά το 1985, οι 3 αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στην ΕΑΜική αντίσταση κατά των δυνάμεων Κατοχής (Γοργοποτάμου- 121/16-5-1985, Άρη Βελουχιώτη και Κορυσχάδων- 565/11-8-1987⁹), ενώ το όνομα του Άρη Βελουχιώτη παραπέμπει έμμεσα και σε μια εντελώς διαφορετική αντιμετώπιση του ίδιου του Εμφυλίου πολέμου.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί και η «περιπέτεια» της οδού Εθνικής Αντίστασης, έτσι όπως διαφαίνεται από τα έγγραφα του Αρχείου Ονοματοθεσίας. Με την απόφαση 176/19-10-1964 το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει να ιμμήσει την Εθνική Αντίσταση, αφού, όπως διαβάζουμε στο σκεπτικό, η Κυβέρνηση είχε ήδη αποφασίσει να γιορτάζεται η Εθνική Αντίσταση και ο Δήμος της Αθήνας είχε ονοματοδετήσει ανάλογα κάποια οδό. Το ζήτημα όμως φαίνεται να παραμένει στάσιμο- προφανώς η απόφαση δεν εγκρίνεται από το Υπουργείο Εσωτερικών- αφού το Δημοτικό Συμβούλιο επανέρχεται στο ζήτημα με την απόφαση 251/17-9-1976, οπότε και ονομάζεται οριστικά οδός Εθνικής Αντίστασης ένας ανώνυμος δρόμος μεταξύ των οδών Μπουμπουλίνας και Λουτρού. Το συμβάν αυτό, παρά τον περιορισμένο και αποσπασματικό του χαρακτήρα, υπαινίσσεται ωστόσο με σαφήνεια τόσο την αδυναμία της Ένωσης Κέντρου ως κυβέρνησης να ελέγξει πλήρως τον κρατικό μηχανισμό, όσο και τον πρώιμο χαρακτήρα της όποιας «αποκατάστασης» της ΕΑΜικής αντίστασης στα μέσα της δεκαετίας του 1960. Οι εξελίξεις άλλωστε από το 1965 ως το 1974 φαίνεται να συνάδουν με την εκτίμηση αυτή.

Η ιστορική αποκατάσταση της Αριστεράς πάντως, η οποία σε κεντρικό επίπεδο εντοπίζεται από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και εξής, είναι επίσης ανιχνεύσιμη μέσα από τις πληροφορίες του Αρχείου Ονοματοθεσίας του Δήμου Βέροιας. Το χαρακτηριστικότερο τεκμήριό μας το παρέχει η υποκατηγορία των οδωνυμίων εκείνων που σχετίζονται με **πρόσωπα και γεγονότα της Μεταπολιτικής περιόδου**, δηλαδή από το τέλος του Εμφυλίου πολέμου και ως τις μέρες μας. Με βάση το δείγμα που συγκροτήσαμε, στην περίοδο αυτή αναφέρονται συνολικά 10 οδωνύμια (ποσοστό 2,3% και 8,3% αντίστοιχα). Από τα οδωνύμια αυτά μόλις τα 2 δίνονται στην περίοδο πριν από το 1980 (οδός Τσαλδάρη- πριν το 1960 και οδός Παπάγου- 18/5/1971) και, όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει, αφορούν διακεκριμένα στελέχη της Δεξιάς, τα οποία σχετίζονται με τις πολιτικές και γενικότερα ιστορικές εξελίξεις από την περίοδο του Μεσοπολέμου ως και την πρώτη μετεμφυλιακή δεκαετία. Αντίθετα, τα υπόλοιπα 8 οδωνύμια (Πολυτεχνείου-

⁹ Με το ίδιο έγγραφο δίνονται και τα ονόματα των Στεφάνου Σαράφη και Γιάννη Ζεύγου σε οδούς της πόλης. Ωστόσο τα ονόματα αυτά δεν υπάρχουν στο δείγμα μας.

14/10/1980, Γρ. Λαμπράκη- 9/2/1982, Ν. Μπελογιάννη- 11/8/1987, Ηλία Ηλιού- Νικ. Μανδηλαρά- Σπ. Μουστακλή- Σωτ. Πέτρουλα και Ν. Πλαστήρα- 1/2/1993) αφορούν σε απόλυτο βαθμό αγωνιστές ή στελέχη της ευρύτερης Αριστεράς ή του κεντρικού πολιτικού χώρου και, όπως είναι φανερό από το χρόνο ονοματοθεσίας τους, δίνονται σε μια περίοδο της νεότερης πολιτικής ζωής κατά την οποία κυριαρχούσε μια αριστερή ρητορική τόσο στον κεντρικό όσο και στον τοπικό πολιτικό λόγο. Προφανώς δεν είναι συμπτωματικό το γεγονός ότι την ίδια αυτή περίοδο (1980-1995) η Αριστερά είχε σημαντική πολιτική επιρροή τόσο στην κεντρική πολιτική σκηνή όσο και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση¹⁰.

iv. Το τοπικό στοιχείο: Σε μια εργασία για την Τοπική Ιστορία είναι φυσικό η διερεύνηση της παρουσίας των τοπικών προτύπων στα οδωνύμια της πόλης να αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Στο πλαίσιο αυτό αφήσαμε το ζήτημα για το τέλος, ώστε να επαναφέρουμε τη συζήτηση στο αρχικό της σημείο που δεν είναι άλλο από την ίδια την Τοπική Ιστορία.

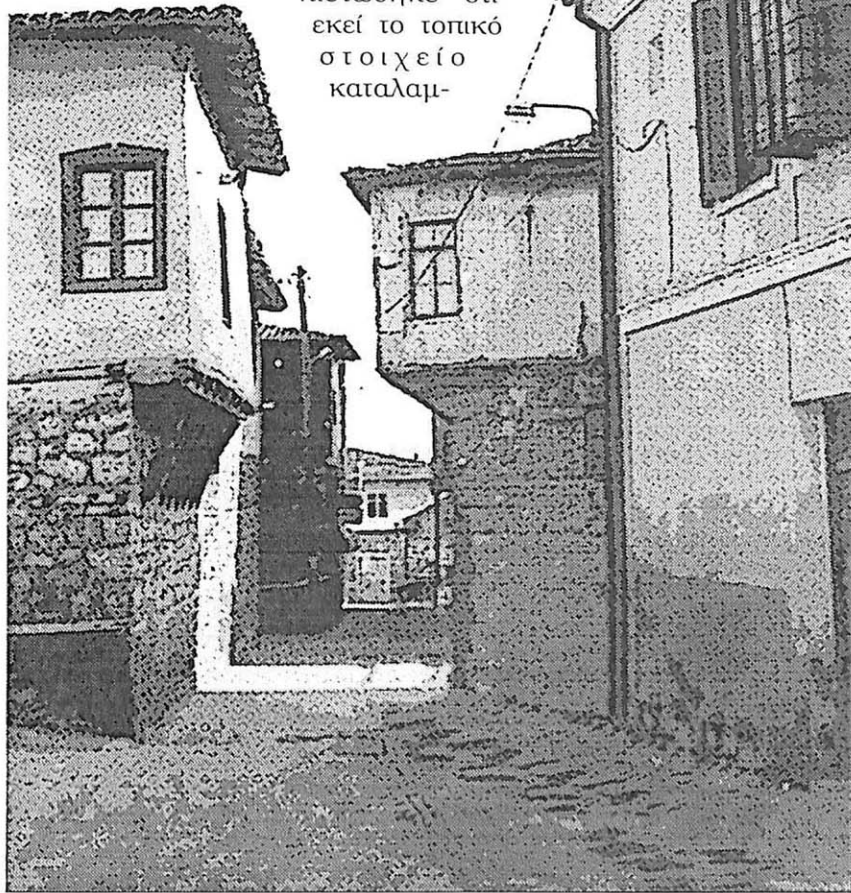
Ως οδωνύμια τοπικού ενδιαφέροντος λοιπόν καταγράψαμε στο δείγμα μας εκείνα που αναφέρονται **α)** σε πρόσωπα με τοπική πολιτική ή ευποιοτική δράση (Δήμαρχοι- ευεργέτες- δωρητές), **β)** σε τόπους και σημεία προσανατολισμού μέσα στην πόλη, **γ)** σε πνευματικές προσωπικότητες από τον τοπικό χώρο και **δ)** σε πρόσωπα- γεγονότα- τόπους που συνδέουν την περιοχή με εξελίξεις ευρύτερης σημασίας για τον Ελληνισμό. Αν στα οδωνύμια αυτά προσθέσουμε

και τα 13 συνολικά ονόματα, την πλήρη ταυτότητα των οποίων δεν καταφέραμε να εξακριβώσουμε (πιθανολογούμε βάσιμα, πάντως, πως πρόκειται για ονόματα τοπικής εμβέλειας), τότε ο συνολικός αριθμός των οδωνυμίων με τοπικό ενδιαφέρον ανέρχεται σε 48 ή ποσοστό 10,8% περίπου¹¹.

Τα ποσοτικά αυτά δεδομένα οπωσδήποτε δεν είναι ιδιαίτερα κολακευτικά για μια πόλη με διαχρονική παρουσία από την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας.

Για λόγους σύγκρισης και πάλι ας μας επιτραπεί να αναφέρουμε πως από αντίστοιχη ερευνητική προσπάθεια στην πόλη

της Νάουσας διαπιστώθηκε ότι εκεί το τοπικό στοιχείο καταλαμ-

¹⁰ Αναφέρουμε εδώ ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα από το Αρχείο Ονοματοθεσίας που ενισχύουν το δεύτερο σκέλος της εκτίμησης αυτής: α) Το όνομα του Ν. Μπελογιάννη επιχειρείται να δοθεί σε ανώνυμο δρόμο της πόλης για πρώτη φορά στις 14-10-1980. Ωστόσο η πρόταση μειοψήφησε στο Δημ. Συμβούλιο και με ψήφους 11 έναντι 9 ο ανώνυμος δρόμος ονομάστηκε οδός Νέας Ιωνίας (αρ. απ. 408/14-10-1980) β) Στην απόφαση 565/11-8-1987 με την οποία δίνονται τα ονόματα των Σαράφη, Παναγούλη, Βελουχιώτη, Μπελογιάννη κ.λπ. σε ανώνυμες οδούς της πόλης (συν. «Προμηθεα»), καταγράφεται η πρόταση δυο δημοτικών συμβούλων με την οποία διεκδίκησαν, χωρίς να πετύχουν, τα ονόματα των Στ. Σαράφη και Ά. Βελουχιώτη να δοθούν σε κεντρικούς δρόμους της Βέροιας.

¹¹ Να σημειώσουμε ότι δε συνυπολογίσαμε στον αριθμό αυτό τα οδωνύμια που σχετίζονται με το Μακεδονικό Αγώνα, λόγω της έλλειψης ακριβέστερων πληροφοριών για τη δράση ορισμένων από τους Μακεδονομάχους που εμφανίζονται στις οδούς της πόλης. Ωστόσο, ακόμη κι αν θεωρήσουμε ως τοπικής εμβέλειας όλα τα οδωνύμια του Μακεδονικού Αγώνα (11) το ποσοστό της συνολικής παρουσίας του τοπικού στοιχείου στα οδωνύμια δεν ξεπερνά το 13,3% του δείγματος. Επίσης για έναν ακριβέστερο υπολογισμό του τοπικού στοιχείου θα χρειαζόταν να συνυπολογίσουμε και ορισμένα από τα οδωνύμια από τις κατηγορίες «Αρχαιότητα» ή «Μικρασιατική Καταστροφή» ωστόσο και πάλι ο συνολικός αριθμός δε θα διαφοροποιούνταν αισθητά.

βάνει ποσοστό 56,7% (79 από τις 140 οδούς) των οδωνυμίων¹², γεγονός που το καθιστά κυρίαρχο. Η στάση αυτή της εκάστοτε δημοτικής αρχής δε διαφοροποιήθηκε ούτε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν παρά τις αντίθετες διακηρύξεις του τότε Δημοτικού Συμβουλίου για την προτεραιότητα της ιστορίας της πόλης (αρ. απ. 44/1-2-1993), η συντριπτική πλειονότητα των οδωνυμίων που δόθηκαν αφορούσε στην Αρχαιότητα γενικά, τα γεωγραφικά διαμερίσματα ή τις πόλεις της Ελλάδας, το Κυπριακό και άλλες κατηγορίες, όπως διαπιστώσαμε. Το γεγονός αυτό καθιστά ιδιαίτερα επίκαιρη μια παλιότερη καυστική διαπίστωση του Γιάννη Αλεξιάδη, από την οποία ως μας επιτραπεί εδώ να παραθέσουμε αυτούσιο ένα τμήμα¹³:

«Λίγοι οι άνθρωποι, ελάχιστη η αλληλογραφία στους Έλληνες και μηδέν στους τότε Τούρκους (αν ερχόταν κάποιο Χαζούρ Μεκτούτ από κάποιον), αλλά και μετέπειτα στους Έλληνες σε κάποιον έμπορο, επαγγελματία, και λιγοστούς άλλους της κάθε ενορίας την πρόφθαιναν οι δύο διανομείς εφόσον, μάλιστα, γνώριζαν ότι ο τάδε έχει σπίτι στο Σού Καπού ή στους Αγίους Αναργύρους, στα βακούφικα κ.λπ.

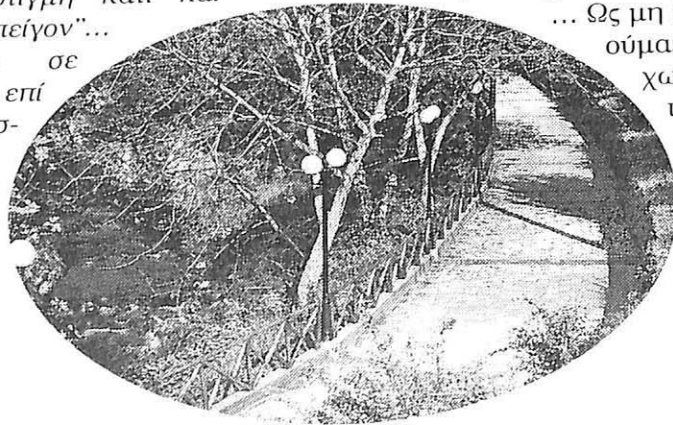
Περνούσαν τα χρόνια. Και οι άνθρωποι έπρεπε να βρίσκονται μέσα σε δρόμους, που έπρεπε να είχαν κατονομασθή. Αρχισαν να γίνονται πολλοί και μεταξύ αυτών και υπάλληλοι και άγνωστοι. Αμέσως λοιπόν η δημοτική αρχή ζήτησε να συνεργασθώ με τους σοφούς της εποχής. Και οι δρόμοι στα γρήγορα άρχισαν να βαφτίζονται. Εξυπνάδα μεγάλη να ανακαλύψης ονόματα. Αρχίσαμε από τους ήρωες και φθάσαμε εκεί που δεν μπορούσαμε να φαντασθούμε, αρκεί να θυμόσουν στη στιγμή κάτι και έμπαίνει!! Ήταν "επείγον"...

Και μπήκαν σε μικρούς δρόμους, επί παραδείγματι Εδέσ-

σης, Ήρας, Ξάνθης, Πασιέρ κ.λπ. ονόματα που ουδεμίαν σχέση είχαν με την πόλη. Δεν θα αραδιάσω πολλά. Υπάρχουν όμως αρκετά, αρκεί να τα προσέξουμε. Μια καλή λοιπόν αρχή τώρα. Ας αλλάξουν αυτά, τα μη έχοντα σχέση με μας, και στη θέση τους να μπουν όσα πρέπει και όσα προ παντός τιμούν τους απογόνους εκείνων, που κάτι πρόσφεραν. Οπότε θα παύσουν και οι συζητήσεις περί του πώς και γιατί. Πολύ δε περισσότερο τώρα, που οι στενοί δρόμοι (με τα περιττά ονόματα) έγιναν μεγάλοι και ανοιχτοί με την μεγάλη ανοικοδόμηση.»

Αντί επιλόγου στο κείμενο αυτό ο γράφων θα ήθελε να καταθέσει ένα δικό του σχόλιο για ένα ζήτημα που προκαλεί συχνά σοβαρές αντιθέσεις στην πόλη: πρόκειται για το χαρακτηρισμό "Βέροια, Βυζαντινή πόλη". Είναι οπωσδήποτε αληθές ότι ο χαρακτηρισμός αυτός είναι ιδιαίτερα περιοριστικός για μια πόλη με βεβαιωμένη ιστορική παρουσία για περισσότερο από 2500 χρόνια. Είναι ωστόσο εξίσου αληθές ότι η πόλη με τη σημερινή της μορφή διατηρεί στο ιστορικό της κέντρο ένα πλήθος από υστεροβυζαντινά κυρίως μνημεία που της προσδίδουν ένα ιδιαίτερο χρώμα, μοναδικό ίσως σ' ολόκληρο τον ελληνικό χώρο, και κατά συνέπεια συνθέτουν το ορατό τμήμα της ιστορικής της ταυτότητας. Από την άποψη αυτή ο χαρακτηρισμός φαίνεται δικαιωμένος. Από την άλλη μεριά όμως ο χαρακτηρισμός αυτός παραμένει αδικαιώτος στα οδωνύμια της πόλης: από τις 446 οδούς του δείγματος που συγκροτήσαμε μόλις οι 18 αφορούν τη Βυζαντινή περίοδο (ποσοστό 4%), ενώ μόλις ένα από τα τόσα οδωνύμια που καταγράψαμε σχετίζεται ευθέως με τα βυζαντινά μνημεία της πόλης, η οδός Ακροπόλεως

... Ως μη Βεροιώτης, δε δικαιούμαι νομίζω να προχωρήσω περισσότερο τη σκέψη μου.

¹² Βλ. Οι οδοί της Νάουσας, ό.π. σ. 85, 86-87

¹³ Βλ. Αλεξιάδης ό.π. σ. 102.

Περιβαλλοντικές παράμετροι στην ΚΙΝΗΤΗ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ

Στέφανος Τσιτομενέας

δρ. Φυσικός-Ηλεκτρονικός και Ραδιοηλεκτρολόγος

Η κινητή τηλεφωνία είναι μια διαδεδωμένη υπηρεσία που συνεπάγεται λειτουργικές και βιολογικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι επιδράσεις του ραδιοηλεκτρικού υλικού και των ραδιοηλεκτρικών ακτινοβολιών σε άλλα φυσικά ή τεχνητά γειτονικά συστήματα προκαλούν λειτουργικές επιπτώσεις, ενώ η επίδραση της ραδιοηλεκτρικής ακτινοβολίας στους ζώντες οργανισμούς προκαλεί βιολογικές επιπτώσεις, για τις οποίες η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας συνιστά ή εποπτεύει την διερεύνηση. Οι επιπτώσεις ελέγχονται με την εφαρμογή διαδικαστικών ή περιοριστικών κανόνων που πρέπει να αναθεωρούνται συχνά, με βάση την πρόοδο στην επιστημονική τεκμηρίωση και να στηρίζονται στην εφαρμογή της συνετής αποφυγής (prudent avoidance) και των γενικών αρχών ακτινοπροστασίας.

Σοβαρές λειτουργικές επιπτώσεις προκαλεί το υλικό των σταθμών βάσης της κυψελωτής τηλεφωνίας όταν αλλάζει τις συνθήκες της κεραυνόπτωσης επιδρώντας στο γήινο ηλεκτρικό πεδίο. Εξ ίσου σοβαρές επιπτώσεις προκαλούν οι αλληλεπιδράσεις των ραδιοηλεκτρικών ακτινοβολιών με άλλες γειτονικές ηλεκτρονικές διατάξεις που αναφέρονται στα ποικίλα φαινόμενα ηλεκτρομαγνητικής συμβατότητας (Electro-Magnetic Compatibility, EMC). Τα φαινόμενα EMC εκτείνονται από την προσθήκη παρασίτων σε ενισχυτές ή την αστοχία και λάθη αυτοματισμών, ενδείξεων κλπ. έως και την επικινδυνότητα εξ αιτίας παρεμβολών ή παρενόχλησης ηλεκτρονικών δια-

τάξεων που υποστηρίζουν την ζωή ή την υγεία. Κοντά σε ευαίσθητα ηλεκτρονικά συστήματα μπορεί να μην είναι επιτρεπτή η εγκατάσταση των σταθμών βάσης ή η χρήση των κινητών τηλεφώνων, εάν πιθανολογείται υπέρβαση των ορίων EMC ή η παραβίαση των κανονισμών ασφαλούς λειτουργίας. Λειτουργική επίπτωση είναι και ο υποβιβασμός της αισθητικής του τοπίου από τους

* Το κείμενο αποτελεί περίληψη εισήγησης που εκφωνήθηκε στην εκδήλωση «Περιβαλλοντικές παράμετροι στην κινητή τηλεφωνία» της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών Παράρτημα Ημαθίας που πραγματοποιήθηκε στη Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών στις 3/10/2003.

**ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ
ΣΤΗΝ ΚΙΝΗΤΗ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ**

Παρασκευή 31 Οκτωβρίου 2003
Προ 20:30
Στην Αντιωνόδεο Στέγη Γραμμάτων
& Τεχνών

Δρ Στέφανος Θ. Τσιπομενέας
Αντιπρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών
Καθηγητής Τηλεπικοινωνιών και Προϊστάμενος
του τμ. Ηλεκτρονικής ΤΕΙ Πειραιά

Διοργάνωση:
ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ
Παράρτημα Ημαθίας

Συνεργασία:
ΦΟΡΕΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Χορηγοί Επικοινωνίας:
Αστρολάβος

ΠΡΑΚΤΙΚΟΙ

πυλώνες/κεραίες των σταθμών βάσης της κυψελωτής τηλεφωνίας.

Η επίδραση ή η απορρόφηση της ραδιοηλεκτρικής ακτινοβολίας, κατά την έκθεση σε ισχυρά ραδιοκύματα της κινητής τηλεφωνίας, συνεπάγεται βιολογικές επιπτώσεις που αντιστοιχούν σε μεταβολές ή αλλοιώσεις των κυττάρων ή των συστημάτων κυττάρων ή γενικότερα του βιολογικού υλικού. Οι βλαπτικές της υγείας επιδράσεις μπορεί να είναι αισθητηριακές, νευρολογικές, κυτταρολογικές, αναπαραγωγικές, δερματικές κλπ. Οι τυχόν βλάβες μπορεί να είναι μη αναστρέψιμες, ενώ αντίθετα η συνεχής έκθεση σε ασθενή ραδιοηλεκτρικά κύματα δεν αναμένεται ότι θα έχει συνέπειες. Οι βιολογικές επιδράσεις διακρίνονται στις θερμικές που εκδηλώνονται ως αύξηση της θερμοκρασίας των κυττάρων και στις αδερμικές που εκδηλώνονται ως αλλαγές στη φυσιολογία. Λόγω συντονισμών στο σώμα ή στα άκρα η απορρόφηση είναι επιλεκτική και μπορεί να είναι αυξημένη σε σημεία μέσα στο σώμα (hot

spots), ενώ πιθανολογείται ότι θα είναι κυρίως επιφανειακή στις ραδιοσυχνότητες άνω των 2GHz των μελλοντικών δικτύων της κινητής τηλεφωνίας. Επειδή η προσπίπτουσα ακτινοβολία δεν απορροφάται πλήρως από τους οργανισμούς, χρησιμοποιείται ο ειδικός ρυθμός απορρόφησης (Specific Absorption Rate, SAR), ως η βιολογική παράμετρος που εκφράζει την απορροφούμενη ισχύ ανά μονάδα μάζας του βιολογικού υλικού (W/Kg).

Κοντά στις κεραίες των σταθμών βάσης και των φορητών τηλεφώνων υπάρχει υψηλή πυκνότητα ηλεκτρομαγνητικής ισχύος, οφειλόμενη τόσο στο πεδίο ακτινοβολίας όσο και στα μη ακτινοβούμενα πεδία. Έτσι είναι πιθανή η υπέρβαση των ορίων EMC της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή/και των ορίων αποδεκτής έκθεσης της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας. Αυτό αποδεικνύεται από υπολογισμούς και θεωρητικές εκτιμήσεις που επιβεβαιώνονται και από μετρήσεις. Οι οποίες όμως απλώς προκαλούν υποψία που απαιτεί χρονοβόρο αναζήτηση, για την απόδειξη των τυχόν λειτουργικών και βιολογικών βλαβών. Αν και οι ειδικοί συμφωνούν ότι είναι περιορισμένη η επιστημονική τεκμηρίωση για τις λειτουργικές και τις βιολογικές επιπτώσεις, μπορεί όμως να αποδειχθεί ότι στη δυσμενέστερη περίπτωση η έκθεση του σώματος μέσα στον λοβό ακτινοβολίας της κεραίας, ίσως είναι βλαπτική: α)-Σε μια ζώνη μέγιστης ακτίνας 5,6~12m γύρω από τον σταθμό βάσης. β)-Σε απόσταση μικρότερη των 15~25cm από την κεραία του φορητού τηλεφώνου. Δεδομένου ότι η ακτινοβολία θα υπερβαίνει τα όρια της βιολογικά αποδεκτής έκθεσης.

Μέχρι λοιπόν την εξαγωγή οριστικών πορισμάτων και την θέσπιση προδιαγραφών με βάση τις λειτουργικές και τις βιολογικές επιδράσεις, συνιστάται η συνετή αποφυγή σε ατομικό ή οικογενειακό επίπεδο. Συνεπώς πρέπει να αποφεύγεται η προσέγγιση και η παραμονή επί μακρόν σε μικρή απόσταση από τις κεραίες των σταθμών βάσης, οι οποίοι πρέπει να εγκατασταθούν μετά από προσεκτική εξέταση και ανάλυση των πιθανών λειτουργικών επιπτώσεων, ενώ επιβάλλεται τακτική μέτρηση των εντάσεων πεδίου. Κάθε συνδιάλεξη με φορητό τηλέφωνο πρέπει να είναι σύντομη (0,5-1 λεπτό) και να ακολουθεί πεντάλεπτη αναμονή. Για μεγαλύτερη διάρκεια, μπορεί να χρησιμοποιείται το καλώδιο με μικρόφωνο/ακουστικό (hands free). Ενώ δεν είναι σωστή η επικοινωνία

ωνία με φορητό τηλέφωνο σε όχημα ή σκάφος χωρίς εξωτερική κεραία ή hands free. Σημαντική είναι και η κατάλληλη ενημέρωση των χρηστών και των περιοίκων, στα ζητήματα των λειτουργικών και των βιολογικών επιδράσεων, για να μην προκληθεί τεchnοφοβία (technophobia) που μπορεί να τους βλάψει πολύ περισσότερο από τις όποιες λειτουργικές και βιολογικές επιπτώσεις.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ Στέφανου Τσπορμενά:

Έλαβε πτυχίο Φυσικής και μεταπτυχιακό δίπλωμα Ηλεκτρονικής & Ραδιοηλεκτρολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Είναι αριστούχος διδάκτωρ Φυσικής-Ηλεκτρονικής του Πανεπιστημίου Metz της Γαλλίας και κατέχει άδεια εξασκήσεως επαγγέλματος Ραδιοηλεκτρολόγου Α'.

Είναι τακτικός αναπληρωτής καθηγητής του τομέα Τηλεπικοινωνιών του τμ. Ηλεκτρονικής του ΤΕΙ Πειραιά. Είναι ο προϊστάμενος του τμ. Ηλεκτρονικής στο ΤΕΙ Πειραιά (εκλεγμένος για την τριετία Σεπτ.2000~Σεπτ.2003) και ο υπεύθυνος σε ορισμένα προγράμματα συνεργασίας του ΤΕΙ Πειραιά με άλλα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά ιδρύματα & φορείς.

Είναι αντιπρόεδρος στην Ένωση Ελλήνων Φυσικών (ΕΕΦ), αντιπρόεδρος της Ελληνικής Αστροναυτικής Εταιρείας και μέλος του ΔΣ της Ελληνικής Επιστημονικής Εταιρείας Λείζερ και Ηλεκτροοπτικής

Είναι μέλος της Ακαδημίας Επιστημών της Νέας Υόρκης, μέλος του (διεθνούς) Ινστιτούτου Ηλεκτρολόγων & Ηλεκτρονικών Μηχανικών (IEEE), μέλος της (International) Communications Society, μέλος της (International) Lasers and Electro-Optics Society (LEOS), μέλος της (International) Engineering in Medicine & Biology Society (EMBS).

Έχει συγγράψει 3 τεχνολογικές μονογραφίες σε ζητήματα της ειδικότητας του. Έχει συμμετάσχει στη σύνταξη πολλών επιστημονικών & τεχνικών μελετών για τις εφαρμογές και τις επιπτώσεις της ηλεκτρονικής/οπτικής, της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών και της ραδιοηλεκτρονικής. Ενώ, για τα ίδια θέματα, είναι εμπειρογνώμων σε δικαστικές υποθέσεις και σύμβουλος σε ΝΠΔΔ & Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Είναι μέλος διεθνών ερευνητικών ομάδων σε ζητήματα έρευνας, ανάπτυξης & επιπτώσεων της τεχνολογίας, με συμμετοχή σε 64 δημοσιευμένες επιστημονικές εργασίες..

Έχει προσκληθεί να παρουσιάσει πορίσματα από το ερευνητικό του έργο σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Έχει επιλεγεί να αναφερθεί στην διεθνή έκδοση για το 2001 του Who's Who of the professionals.

e-mail: stsit@teipir.gr

Στηρίζοντας το παιδί που έρχεται αντιμέτωπο με το θάνατο αγαπημένου του προσώπου

Δανάη Παπαδάτου

Επιμέλεια κειμένου: Όλγα Μεταλληνού, Ψυχολόγος - Ειρήνη Παπάζογλου, Ψυχολόγος

Οι συνεργάτες μου κ. Μεταλληνού και κ. Παπάζογλου κι εγώ θεωρούμε τιμή την πρόσκληση που μας έγινε να επισκεφτούμε το νομό σας, ένα νομό που περισσότερο από κάθε άλλη γωνιά της χώρας επηρεάστηκε βαθιά από την τραγική απώλεια των παιδιών του Μακροχωρίου. Η πρόσκληση αυτή έρχεται 10 μήνες μετά, όταν έχει πλέον γίνει συνειδητή η απώλεια αυτών των παιδιών και όταν οι οικογένειές τους, τα σχολεία και οι κάτοικοι του Μακροχωρίου, προσπαθούν μέσα από το βαρύ πένθος τους να βρουν και πάλι ένα ρυθμό ζωής και να εντάξουν αυτό το τραγικό γεγονός στην ιστορία της ζωής τους. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι γεγονότα όπως αυτό έκανε όλους μας να στρέψουμε το βλέμμα και τη σκέψη μας στο θάνατο και φευγαλέα ή επανειλημμένα να αναλογιστούμε: αν ήταν το δικό μου παιδί; αν ήταν οι μαθητές της δικής μου τάξης; αν το γεγονός αυτό συνέβαινε στη δική μου κοινότητα;

Στη σημερινή ομιλία δεν θα εστιάσω σε ακραία και σπάνια γεγονότα πολλαπλών θανάτων που απειλούν τον ιστό μιας ολόκληρης κοινότητας, αλλά σε εκείνους τους πιο προσωπικούς θανάτους με τους οποίους μπορεί να έρθει αντιμέτωπο ένα παιδί: όταν για

παράδειγμα, ο παππούς, η γιαγιά, ο γονιός ή το αδελφάκι πεθαίνει ξαφνικά ή μετά από μια χρόνια και σοβαρή αρρώστια.

Τα παιδιά όταν έρχονται αντιμέτωπα με το θάνατο είναι γεμάτα ερωτήσεις και απορίες. Αυτή η αυθόρμητη περιέργειά τους, τις περισσότερες φορές συναντά τη δική μας σιωπή. Δεν ξέρουμε τι να πούμε, πώς να αντιδράσουμε. Κι αν πούμε κάτι που τα αναστατώσει; Συχνά δεν τολμάμε ούτε να προφέρουμε τη λέξη «πέθανε», θέλοντας να προστατεύσουμε το παιδί από την οδύνη και τις σκληρές πτυχές της ζωής. Λανθασμένα πιστεύουμε ότι ένα παιδί δεν γνωρίζει τίποτε για το θάνατο και τις αρρώστιες που απειλούν τη ζωή. Όμως, ο θάνατος υπάρχει μέσα στα παιχνίδια τους, στις ιστορίες που διαβάζουν, στα έργα που βλέπουν, στις εικόνες και τα μηνύματα που προσλαμβάνουν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στα γεγονότα που συμβαίνουν στο άμεσο περιβάλλον τους.

Ενώ όμως εύκολα εκθέτουμε τα παιδιά στο βίαιο θάνατο που παρουσιάζεται από την τηλεόραση, το θάνατο του 'άλλου', του «ξένου», συχνά σιωπούμε και τους κρύβουμε την αλήθεια όταν αρρωσταίνει ή πεθαίνει κάποιο αγαπημένο τους πρόσωπο. Λανθασμένα πιστεύουμε ότι ένα παιδί θα τραυματιστεί ανεπανόρθωτα εάν μάθει ότι ένα αγαπημένο του πρόσωπο είναι βαριά άρρωστο και πεθαίνει. Υιοθετώντας αυτή τη στάση υποτιμούμε τη

νοημοσύνη των παιδιών τα οποία έτσι κι αλλιώς αντιλαμβάνονται ότι κάτι πολύ σοβαρό συμβαίνει, ενώ ταυτόχρονα τα ωθούμε σε μια συναισθηματική απομόνωση και τα αποκλείουμε από μια υπόθεση που τα αφορά καθώς επηρεάζει και τη δική τους ζωή.

Μάλιστα, οι επιστήμονες επισημαίνουν ότι αυτή η συναισθηματική απομόνωση είναι συχνά πιο τραυματική και από την ίδια την αρρώστια ή το θάνατο. Το παιδί συνειδητοποιεί ότι ενώ όλοι γύρω του είναι αναστατωμένοι και θλιμμένοι, εκείνο πρέπει να τηρήσει κάποιους άγραφους κανόνες σιωπής, αποφεύγοντας να εκφράσει ερωτήματα, απορίες, φόβους που φέρνουν σε αμηχανία τους μεγάλους. Χωρίς λοιπόν ειλικρινή ενημέρωση συχνά καταλήγει να δίνει τις δικές του ερμηνείες που μερικές φορές είναι τρομακτικότερες κι από την ίδια την πραγματικότητα.

Θα ρωτήσετε: τα παιδιά θρηνούν όταν χάνουν κάποιον που αγαπούν; Συχνά νομίζουμε ότι ένα μικρό παιδί δεν θρηνεί κι ότι το μεγαλύτερο απλά στενοχωριέται, γρήγορα όμως «ξεχνά» και «ξεπερνά» το θάνατο αγαπημένου του προσώπου. Στην πραγματικότητα όμως, όλα τα παιδιά - ανεξάρτητα από ηλικία - θρηνούν όταν χάνουν κάποιον που αγαπούν. Μερικά παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με απρόσμενες απώλειες όπως ο θάνατος αγαπημένου προσώπου, η διάγνωση μιας σοβαρής αρρώστιας σε μέλος της οικογένειας, ή το διαζύγιο των γονιών, απώλειες που εγείρουν μια φυσιολογική διεργασία θρήνου η οποία επιτρέπει στα παιδιά να προσαρμοστούν προοδευτικά στις νέες συνθήκες της ζωής τους.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο θρήνος δεν είναι ούτε «αρρώστια» από την οποία θα συνέλθει κάποια στιγμή, ούτε ψυχολογικό «πρόβλημα». Είναι μια διεργασία που βιώνουμε όλοι οι άνθρωποι όταν χάνουμε κάποιον με τον οποίο είχαμε στενή σχέση. Η διεργασία αυτή είναι μεν οδυνηρή, αλλά υγιής, ενώ ταυτόχρονα εξελίσσεται και μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Ο θρήνος είναι το τίμημα που πληρώνουμε όταν αγαπάμε, όταν δενόμαστε με κάποιον που είχε μια σημαντική θέση στη ζωή μας. Ο θρήνος είναι απαραίτητος για να προσαρμοστούμε προοδευτικά στις νέες συνθήκες που προκύπτουν μετά την οποιαδήποτε απώλεια. Κι ενώ ο θρήνος είναι ένα απόλυτα φυσιολογικό και κοινό φαινόμενο, πολύ εύκολα παραγνωρίζουμε το θρήνο των παιδιών γιατί τον εκφράζουν με πολύ διαφορετικό τρόπο απ' ότι τον εκδηλώνουμε εμείς οι ενήλικες. **Σε αντίθεση με εμάς, ένα παιδί δεν είναι σε θέση να αντέξει για μεγάλο χρονικό διάστημα τον πόνο που προκαλεί η απώλεια, γι' αυτό και θρηνεί «με δόσεις», «κατά διαστήματα».** Έτσι, ενώ τη μια στιγμή κλαίει, στενοχωριέται, θυμώνει, κλείνεται στον εαυτό του, την αμέσως επόμενη στιγμή παίζει και γελά. Αυτό είναι απόλυτα φυσιολογικό.

Ένα ακόμα σημείο που διαφοροποιεί το θρήνο των παιδιών από των ενηλίκων είναι ότι τα παιδιά δεν εκφράζουν πάντα το θρήνο μέσα από το λόγο, δεν περιγράφουν την οδύνη τους με λέξεις αλλά εκφράζονται έμμεσα: στο παιχνίδι, στις ζωγραφιές τους και στη συμπεριφορά τους. Ας έχουμε υπόψη μας δύο βασικά πράγματα: ότι κάθε παιδί έχει το δικό του μοναδικό τρόπο να εκφράζει το θρήνο του κι ότι δεν υπάρχει ένας σωστός κι ένας λάθος τρόπος να θρηνεί κανείς.

Τέλος, ένα τρίτο βασικό σημείο που διαφοροποιεί το θρήνο των παιδιών από των ενηλίκων είναι ότι συχνά τα παιδιά στερούνται στήριξης τη στιγμή που την έχουν περισσότερο ανάγκη. Και αυτό συμβαίνει γιατί εμείς οι ενήλικες παραγνωρίζουμε ή παρερμηνεύουμε τις αντιδράσεις θρήνου τους, ενώ τα ίδια τα παιδιά συχνά αποφεύγουν να αναζητήσουν τη στήριξη των συνομηλίκων τους γιατί δεν θέλουν να διαφέρουν, ούτε να δώσουν την αφορμή στους συμμαθητές τους να τα κοροϊδέψουν ή να τα λυπηθούν.

Πόσο διαρκεί αυτός ο θρήνος; Δεν έχει προσδιορισμένα χρονικά όρια ούτε ημερομηνία λήξης. Διαρκεί πολλά χρόνια, μερικές φορές μια ολόκληρη ζωή. Είναι μύθος λοιπόν ότι με την πάροδο του χρόνου τα παιδιά «ξεχνούν». Δεν ξεχνούν, ούτε θέλουν να ξεχάσουν κάποιον που αγάπησαν και με τον οποίο δέθηκαν. Έχουν ανάγκη να τον θυμούνται γιατί το πρόσωπο αυτό συνδέεται με τη ζωή τους και είναι κομμάτι της ιστορίας τους. Η σχέση αυτή ποτέ δεν πεθαίνει. Ένα παιδί, ούτε «ξεπερνάει» ούτε να «ξεχνά» μια σημαντική απώλεια, αλλά μέσα από τη διεργασία του θρήνου σιγά-σιγά την εντάσσει στη ζωή του και μαθαίνει να ζει με αυτήν.

Για στηρίζουμε αποτελεσματικά ένα παιδί στην πορεία του θρήνου του θα πρέπει να αναγνωρίζουμε και να ανταποκρινόμαστε στις βασικές του ανάγκες. Πρωταρχική ανάγκη είναι να ενημερωθεί με ειλικρίνεια ώστε να καταλάβει τι ακριβώς συνέβη στο αγαπημένο του άτομο. Μόνο τότε θα μπορέσει σταδιακά να συνειδητοποιήσει τι έχει συμβεί. Μια δεύτερη βασική ανάγκη των παιδιών είναι να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, το θυμό, το φόβο, τη

Στηρίζοντας το παιδί...

θλίψη, την απογοήτευση, τις ενοχές, την απελπισία, τις σκέψεις, τις απορίες τους, αλλά και τη σύγχυσή τους, καθώς όλα γύρω τους αλλάζουν με το θάνατο του αγαπημένου τους. Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι ο τρόπος με τον οποίο θρηνούμε εμείς οι ενήλικες αποτελεί πρότυπο μίμησης για τα παιδιά. Αν εμείς παίζουμε θέατρο και παραμένουμε στωικοί σε μια συνέβη τύποτα, τότε τα παιδιά μαθαίνουν να κρύβουν τα συναισθήματά τους. Είναι πολύ πιο φυσιολογικό να μας δουν στεναχωρημένους, ευάλωτους, δακρυσμένους. Αυτό θα ενθαρρύνει και τα ίδια τα παιδιά να μιλήσουν για τα δικά τους συναισθήματα χωρίς να φοβούνται.

Μια άλλη σημαντική ανάγκη των παιδιών είναι να συμμετέχουν στο πένθος της οικογένειας, χωρίς να περιθωριοποιούνται ούτε από τις τελετές που τιμούν τη μνήμη του αγαπημένου ατόμου, ούτε από τις συζητήσεις και τα συναισθήματα που μοιράζονται μέσα στην οικογένεια, ούτε από αποφάσεις που τα αφορούν. Όταν ο πόνος

μοιράζεται με άλλους, γίνεται πιο υποφερτός. Δεν εξαλείφεται αλλά όπως αναφέρει και μια σοφή παροιμία «Ο πόνος που μοιράζεται είναι μισός πόνος». Βέβαια, η συμμετοχή στις τελετουργίες σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να είναι αναγκαστική. Έχει νόημα εφόσον το θέλει το ίδιο το παιδί αφού έχει ενημερωθεί κατάλληλα για τη διαδικασία της τελετής και αφού εξασφαλιστεί ότι κάποιος θα βρίσκεται στο πλευρό του για να το συνοδεύει.

Τέλος, μια ακόμη πολύ σημαντική ανάγκη των παιδιών, παράλληλα με την ανάγκη τους να διατηρήσουν την ανάμνηση του αγαπημένου τους, είναι να μπορέσουν να συνεχίσουν τη ζωή τους. Να εξακολουθήσουν τις δραστηριότητές τους, να συμμετέχουν στις εκδρομές, τις γιορτές και σε ευχάριστες εκδηλώσεις όπως και οι άλλοι συνομήλικόι τους, να συνεχίσουν να κάνουν όνειρα και να δημιουργούν νέους δεσμούς αγάπης.

Η πορεία του θρήνου ενός παιδιού θα εξαρτηθεί από πολλούς παράγοντες: άλλοι παράγοντες αφορούν τον ίδιο το θάνατο και πώς συνέβη, άλλοι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε παιδιού καθώς και τα χαρακτηριστικά της οικογένειάς του, ενώ επίσης, σημαντικό ρόλο θα παίζει και η ποιότητα της υποστήριξης που θα πάρει από το κοινωνικό πλαίσιο και το σχολείο στη δύσκολη αυτή περίοδο της ζωής του. Όταν τα παιδιά που βιώνουν το θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου έχουν κατάλληλη στήριξη από το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον και από ενήλικες ευαισθητοποιημένους στις ανάγκες τους, μπορούν να αντεπεξέλθουν στις οδυνηρές αλλαγές και να συνεχίσουν να ωριμάζουν και να προοδεύουν.

Κάθε γονιός, επαγγελματίας υγείας/παιδείας, αλλά και κάθε ενήλικος που επιθυμεί να μάθει περισσότερα για το πώς να στηρίζει ένα παιδί που αντιμετωπίζει το θάνατο ενός αγαπημένου προσώπου μπορεί να απευθύνεται στο Συμβουλευτικό Κέντρο της Μέριμνας στα τηλέφωνα: 210 6463367, 210 6452338 καθημερινά από τις 10 το πρωί έως τις 5 το απόγευμα.

Η εξέλιξη της αυτοεκτίμησης στα παιδιά και τους εφήβους

Μαρία Ελευθεριάδου
Παιδοψυχίατρος

Η κατάρκτηση της έννοιας της προσωπικής αξίας είναι ένας σημαντικός στόχος της παιδικής ηλικίας. Πρόκειται για μια συνεχή διαδικασία, η οποία αρχίζει κατά τη βρεφική ηλικία και συνεχίζεται στην παιδική και εφηβική ηλικία. Ασφαλώς αυτή η διαδικασία δεν σταματά με την είσοδο του ατόμου στην ενήλικη ζωή. Βέβαια, δεν υπάρχουν απόλυτα κριτήρια, με βάση τα οποία υπολογίζεται η προσωπική αξία κάθε ατόμου, πρακτικά όμως μπορούμε να πούμε ότι ο καθένας μας είναι αυτό ακριβώς που πιστεύει ότι είναι.

Η αυτοεκτίμηση εκφράζει την αρμονία ή τη δυσαρμονία που υπάρχει ανάμεσα στην εικόνα που έχει κάποιος για τον εαυτό του και στην ιδανική, επιθυμητή εικόνα (είτε έτσι όπως την ορίζει ο ίδιος, είτε όπως αυτή ορίζεται από τον κοινωνικό περίγυρο).

Η στάση των γονέων είναι καθοριστικής σημασίας από τη βρεφική ακόμη ηλικία, καθώς η αυτοεκτίμησή του παιδιού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις πρώτες εμπειρίες του.

Έτσι, αν έχει βιώσει την αποδοχή από τη μητέρα του και έχει αναπτύξει μαζί της μια θετική σχέση, είναι πολύ πιθανό μεγαλώνοντας να αποκτήσει αυτό που ο Erikson ονόμασε 'βασική εμπιστοσύνη'.

Αλλωστε, η πρωταρχική σχέση με τη μητέρα αποτελεί το πρότυπο για όλες τις μετέπειτα κοινωνικές σχέσεις.

Κάθε παιδί έχει ορισμένες βασικές συναισθηματικές ανάγκες, όπως να το προσέξουν, να το καταλάβουν, να το σεβαστούν. Τον πρώτο λοιπόν καιρό της ζωής του χρειάζεται να έχει τη μητέρα του στη διάθεσή του, με έναν τέτοιο τρόπο, που 'χρησιμοποιώντας' την να μπορέσει να ικανοποιήσει τις βιολογικές και ψυχολογικές του ανάγκες. Η εμπειρία αυτή θα του δώσει στη συνέχεια τη δυνατότητα να προχωρήσει στην ανακάλυψη του δικού του πλέον ξεχωριστού εαυτού. Το παιδί που θα σταθεί 'τυχερό' να μεγαλώσει με μια μητέρα που επιτρέπει να 'χρησιμοποιηθεί' ώστε να μπορέσει να απαντήσει ικανοποιητικά στις ανάγκες του, θα αναπτύξει ένα υγιές αίσθημα για τον εαυτό του.

Καθώς το μικρό παιδί αρχίζει να κάνει τα πρώτα του βήματα, αρχίζει ταυτόχρονα να εξερευνά και να ανακαλύπτει το περιβάλλον γύρω του: παίζει, πετά αντικείμενα, μιλά και συμμετέχει σε κάθε είδους κοινωνική αλληλεπίδραση με τα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Παρατηρεί και 'καταγράφει' τις αντιδράσεις των γονέων του σε ό,τι κάνει. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι γονείς φαίνεται να απολαμβάνουν τα επιτεύγματα του παιδιού τους και με τον τρόπο τους επιβραβεύουν τις προσπάθειές του. Η στάση αυτή ενθαρρύνει το παιδί να συνεχίσει την εξερεύνησή του και να αναπτύξει μια θετική εικόνα για τον εαυτό του και τα όσα μπορεί να καταφέρει. Αργότερα μεγαλώνοντας, όταν ενταχθεί στον Παιδικό Σταθμό, ο κοινωνικός του περίγυρος διευρύνεται και, όπως είναι φυσικό η αυτοεκτίμησή του επηρεάζεται από περισσότερους ανθρώπους. Ανάλογα πάντως με το πόσο σημαντικά είναι αυτά τα πρόσωπα για το παιδί, μπορεί να είναι και η επίδραση της στάσης ή της γνώμης τους στη διαμόρφωση της

αυτοεκτίμησής του.

Κατά τη σχολική ηλικία η έννοια της αυτοεκτίμησης συνδέεται άμεσα τόσο με την επίδοση του παιδιού στα μαθήματα και τις διακρίσεις του σε διάφορες εξωσχολικές δραστηριότητες, όσο και τη δημοτικότητά του, δηλαδή, το πόσο αγαπητό και δημοφιλές είναι μεταξύ των συμμαθητών του.

Οι γονείς και οι δάσκαλοι αποτελούν τον 'καθρέφτη' των μικρών παιδιών: το πώς τα βλέπουν εκείνοι καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και το πώς τα ίδια τα παιδιά βλέπουν τον εαυτό τους, πώς δηλαδή αντιλαμβάνονται την προσωπική τους αξία. Έτσι, αν τα θεωρήσουν ικανά να τα καταφέρουν, τα βοηθούν να πιστέψουν στις ικανότητές τους και να συνεχίσουν την προσπάθεια. Ακόμη και ένας μέτριος μαθητής, αν ενθαρρυνθεί μπορεί να βελτιώσει τις επιδόσεις του, καθώς συχνά διαπιστώνουμε ότι η συναισθηματική σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή μπορεί να λειτουργήσει ως ένα ισχυρό κινητρο για την κατάκτηση της γνώσης.

Αναγνωρίζοντας τις ικανότητες των παιδιών τα ενθαρρύνουμε να συνεχίσουν να προσπαθούν και τα βοηθάμε να αναπτύξουν μεγαλώνοντας ένα αίσθημα αυτοσεβασμού και αυτοεκτίμησης, διαμορφώνοντας με τον τρόπο αυτόν μια θετική εικόνα για τον εαυτό τους. Αντίθετα, εάν συνηθίζουμε να επικεντρώνουμε την προσοχή μας στα λάθη και τις αδυναμίες τους, μπορεί να τα οδηγήσουμε στην αποθάρρυνση, την παραίτηση από την προσπάθεια και την απόσυρση.

Παράλληλα, είναι εξίσου σημαντικό να μπορούν τα παιδιά να αντιλούν ικανοποίηση από τις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους, να αισθάνονται αγαπητά και αποδεκτά στις παρέες τους.

Η γνώμη των συνομηλίκων βέβαια, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στην περίοδο της εφηβείας, καθώς τότε η αυτοεκτίμηση είναι ακόμη αρκετά εύθραυστη και ευάλωτη. Αυτός είναι άλλωστε και ένας από τους λόγους που οι έφηβοι νιώθουν τόσο έντονη την ανάγκη να ανήκουν σε μια παρέα και να είναι αποδεκτοί από τους φίλους τους. Καθώς ακόμη δεν νιώθουν πολύ σίγουροι για τον εαυτό τους, φαίνεται ότι η παρέα τους προσφέρει μια 'προσωρινή ταυτότητα'. Έτσι, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ταυτίζονται απόλυτα με τις τάσεις που κυριαρχούν στην παρέα τους, όσον αφορά το ντύσιμο, τη συμπεριφορά ή τη διασκέδαση. Αυτό βέβαια συχνά μπορεί να γίνει η αφορμή Ομηρικών καυγάδων με τους γονείς, που ανησυχούν μήπως το παιδί τους παρασυρθεί. Η επιρροή και η πίεση της παρέας μπορεί κάποιες φορές να κάνει τους εφήβους με χαμηλή αυτοεκτίμηση να παρασυρθούν σε πράξεις ή συμπεριφορές επικίνδυνες, που ενδεχόμενα ούτε οι ίδιοι οι έφηβοι τις εγκρίνουν, αλλά υποκύπτουν στην πίεση επειδή φοβούνται μήπως φανούν διαφορετικοί και τότε η παρέα τους απορρίπτει.

Μεγαλώνοντας βέβαια, σιγά-σιγά τα συναισθήματα που αφορούν την προσωπική αξία του καθενός εσωτερικεύονται. Οικοδομείται έτσι, η "**ταυτότητα ατόμου**", που είναι πλέον σταθερή.

Ο Διεθνής Διαγωνισμός Πιάνου «Δημήτριος Βικέλας»

Ο Ενιαίος Φορέας Πολιτισμού υλοποιεί τον φετινό Δεκέμβριο, το μεγαλόπνοο σχέδιο της πρώτης διοργάνωσης του Διεθνούς Διαγωνισμού Πιάνου, με την ονομασία «Δημήτριος Βικέλας». Ο διαγωνισμός αποφασίστηκε να διεξάγεται ανά διετία και θα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προβολή της Ελληνικής δημιουργίας, με την υποχρεωτική εκτέλεση έργου Έλληνα συνθέτη και την απονομή ειδικού βραβείου για την εκτέλεση του έργου αυτού.

Η προετοιμασία της οργάνωσης του Διεθνούς Διαγωνισμού βρίσκεται ήδη σε φάση οργανωτικής δυναμικής, με την προσήλωση στον σκοπό της άρτιας εκδήλωσης.

Η κριτική επιτροπή θα αποτελείται από διάσημους πιανίστες, τα ονόματα των οποίων θα ανακοινώνονται την ημέρα έναρξης του διαγωνισμού.

Θερμός φίλος της οργάνωσης του Διαγωνισμού, από το στάδιο της ιδέας ακόμη, υπήρξε ο Δήμαρχος της Βέροιας, κ. Χρήστος Σκουμπόπουλος, που υποστηρίζει ό,τι καλό αξίζει σημασίας και προβολής. Είναι σημαντικό να υποστηριχθεί ότι η καθιέρωση στο σύμπαν της μουσικής, του Διαγωνισμού, ως φορέα ανάδειξης ταλέντων και εμπλουτισμού της, θα αναβιβάσει και θα καταξιώσει τη Βέροια ως ένα διεθνή πνεύμονα ανάπτυξης της Μουσικής Παιδείας, με σημαντικά θετικές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς ζωής της πόλης και της περιοχής.

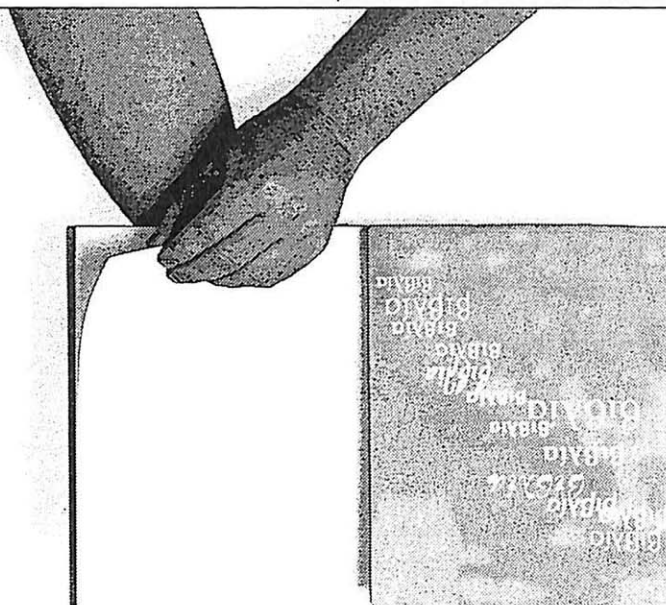
Ο πρώτος - προκριματικός - κύκλος του Διεθνούς Διαγωνισμού Πιάνου, ορίστηκε να ξεκινήσει στις 13 Δεκεμβρίου, ημέρα Δευτέρα και θα συνεχιστεί την Τρίτη και την Τετάρτη. Ο δεύτερος - ημιτελικός - κύκλος θα ακολουθήσει την Πέμπτη 16 Δεκεμβρίου και ο τελικός κύκλος ολοκληρώνει το Διαγωνισμό, το Σάββατο 18 Δεκεμβρίου. Θα ακολουθήσει κονσέρτο με την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, με την οποία θα δοθεί ο πανηγυρικός τόνος του τέλους του Διαγωνισμού.

Σημαντικά θεωρούνται τα βραβεία που θα δοθούν. Συγκεκριμένα, το πρώτο βραβείο θα λάβει 9 χιλιάδες €, το δεύτερο 5 χιλιάδες € και το τρίτο βραβείο 3 χιλιάδες €. Θα δοθεί επίσης ειδικό βραβείο καλύτερης ερμηνείας του υποχρεωτικού έργου του Νίκου Σκαλκώτα 1.000 € ενώ θα απονεμηθούν έπαινοι για μουσική ερμηνεία, νέα ταλέντα και δεξιότητες πιανίστες.

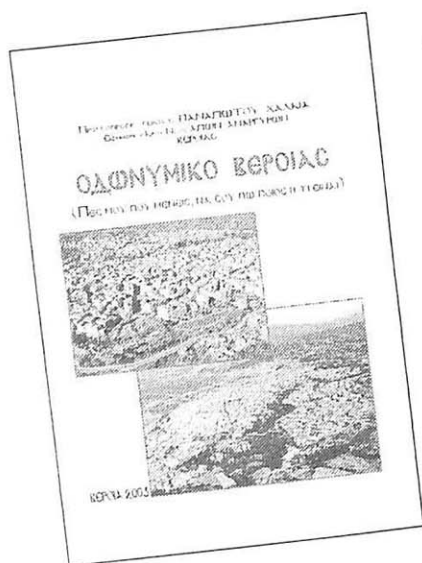
Πιστεύουμε ότι επιχειρείται φιλόδοξο όσο και ποιοτικό αίμα στον πολιτισμό της Βέροιας. Ελπίζουμε ότι θα πετύχει, θα ευδοκιμήσει, θα καταξιωθεί και θα καθιερωθεί.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΕΣ

επιμέλεια : ΒΟΥΛΑ ΚΟΤΣΑΛΟΥ-ΠΑΠΑΡΗ

Πρωτοπρεσβύτερου
π. Παναγιώτου Χαλκιά
ΟΔΩΝΥΜΙΚΟ ΒΕΡΟΙΑΣ
(Πες μου που μένεις,
να σου πω ποιος ή τι είναι)

Το καινούργιο βιβλίο του π. Παναγιώτη Χαλκιά είναι πραγματικότητα. Είναι το τέταρτο βιβλίο του. Έχουν προηγηθεί το «Βέροια: 30 χρόνια», «Από τη Λακωνία στην Ημαθία», «Αυτά τα χέρια». Η αγάπη για την Βέροια στην οποία υπηρετεί ως κληρικός επί 33 χρόνια είναι κάτι από παραπάνω εμφανής.

Μια πολύ αξιόλογη και ενδιαφέρουσα δουλειά που έρχεται να καλύψει το κενό που υπήρχε στην ιστορία της πόλης μας. Όλη η ιστορία της πόλης καταγεγραμμένη στα ονόματα των δρόμων και των οδών της πόλης. Επίπονο έργο και πραγματικά πρωτότυπο σαν σύλληψη και υλοποίηση.

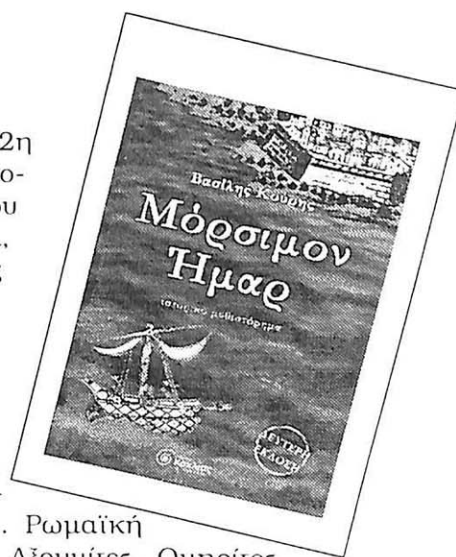
Σκοπός του καθαρά πληροφοριακός και μορφωτικός. Η ιστορία της πόλης όπως αυτή καταγράφεται στα ονόματα που κοσμούν τις οδούς της, γνωριμία με ιστορικά πρόσωπα δωρητές, αγωνιστές, μυθικούς ήρωες, κορυφαίους Έλληνες, φιλοσόφους, τόπους κλπ. μας βοηθά να εμπνεόμαστε από το παράδειγμα τους και τις ιδέες τους, από την αγάπη τους για αυτόν τον τόπο.

Ένα πραγματικό «δώρο» για όλους τους Βεροιώτες. Ένας άθλος που συντελέστηκε και προσφέρθηκε σ' όλους εμάς που ζούμε καθημερινά και περιδιαβαίνουμε στους δρόμους με τα λαμπρά ονόματά τους.

Σίγουρα δεν θα έπρεπε να λείπει από κανένα Βεροιώτικο σπίτι. Και όλοι εμείς οι απλοί πολίτες οφείλουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στον π. Παναγιώτη Χαλκιά και του ευχόμαστε και στο μέλλον να συνεχίσει να μας αιφνιδιάζει πάντα έτσι ευχάριστα.

Κούρης Βασίλης ΜΟΡΣΙΜΟΝ ΗΜΑΡ

Εκδόσεις Κοχλίας

Ένα ιστορικό μυθιστόρημα που βρίσκεται ήδη στην 2η έκδοση και που διαδραματίζεται στον ευρύτερο Μεσογειακό χώρο κατά τη διάρκεια της πολυτάραχης περιόδου του 6ου μ. Χ., αιώνα: Γόρτυνα, Συρακούσες, Καρχηδόνα, Κωνσταντινούπολη, Αντιόχεια, Αλεξάνδρεια, Εύξεινος Πόντος, Συρία, Παλαιστίνη, Αίγυπτος, Ερυθρά Θάλασσα, Ταυροβάνη και Ινδίες, ο αφηγηματικός χώρος δράσης, αλλά και τα περιθώρια του τότε γνωστού κόσμου – η οικουμένη των αρχαίων Ελλήνων. Ιστορικά πρόσωπα, όπως ο Ιουστινιανός και η Θεοδώρα, ο Βελισάριος και η Αντωνίνα, ο βασιλιάς των Βανδάλων Γελίμερος και η βασίλισσα των Γότθων Αμαλασούνθα ή ο ιστορικός Προκόπιος, εμπλέκονται με τα πρόσωπα της μυθοπλασίας. Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Σασσανιδική Περσία, Γότθοι, Βάνδαλοι, Αζουμίτες, Ομηρίτες, Άραβες, ξεχασμένοι λαοί, λησμονημένες πόλεις που επικάλυψε η λήθη του χρόνου, ηγέτες που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη μαιωμένη ιστορία του κόσμου, έρχονται στο προσκήνιο για να μας θυμίζουν αλλοτινούς καιρούς.

Πειρατές, ταξίδια μακρινά και αδιάκοπη κοσμική αταξία συνυφαίνουν μια σύνθετη πλοκή ο ιστός της οποίας συνθέτει ένα μυθιστόρημα το οποίο κινείται στο μετέωρο βήμα των καιρών, ένα μυθιστόρημα το οποίο διαγράφει μια πορεία μετάβασης, αυτογνωσίας και συνάμα περιήγησης στο πολύπλοκο οδικό δίκτυο –θαλάσσιο και χερσαίο– της οικουμένης. Ταυτόχρονα, στην τύρβη των ασίγαστων περιόδων της Ύστερης Αρχαιότητας και στις απαρχές των «Σκοτεινών Χρόνων», ξεδιπλώνεται μια ερωτική ιστορία η οποία συνυφαίνεται στο επίκεντρο ενός κόσμου που χάνεται αμετάκλητα κι ενός που αναδύεται αφομοιώνοντας και συγχρόνως κατασιρέφοντας ανηλεώς, που ακροβατεί στο μεταίχμιο μιας εποχής· εκεί όπου ψυχορραγεί ο αρχαίος παγανιστικός κόσμος, εκεί όπου συντελείται η διαπάλη αλλά και ο συγκερασμός των αρχαίων λατρειών με τη νέα λατρεία. Στο μεταίχμιο των αναπαλλοτρίωτων ψυχών!

Ένα ιστόρημα γύρω από τον απόηχο του θνήσκοντος αρχαιοελληνικού πνεύματος και της βίαιης μετάλλαξής του σε κάτι καινούργιο, το οποίο κινείται στα ακραία όρια της ελληνικής κοινής, του ελληνορωμαϊκού κόσμου και της ελληνόφωνης Ανατολής αποτυπώνοντας τη βαθύτερη πίκρα για τις αξίες που χάνονται ανεπιστρεπτί στο διάβα της ιστορίας. Ένα ιστόρημα στην κόψη δύο πολιτισμών, δύο Κόσμων –του Ελληνικού και του Ρωμαϊκού–, από τη συγχώνευση-μετάλλαξη των οποίων αποκρυσταλλώνεται σταδιακά η χριστιανική τάξη πραγμάτων.

Anand Margot
ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΚΣΤΑΣΗΣ

Έχετε κουραστεί. Η καθημερινή ρουτίνα στο σπίτι και στο γραφείο, το άγχος για να τα προλάβετε όλα, η ανία και η αίσθηση του ανικανοποίητου σας έχει κυριεύσει; Τότε το βιβλίο αυτό σας προσκαλεί να δείτε τη ζωή με άλλα μάτια. Μάθετε πως να γεμίσετε τη ζωή σας με αγάπη, ενέργεια, να αναπτύξετε τις προσωπικές σας δυνάμεις, να ακολουθήσετε το ρεύμα της ζωτικής ενέργειας που βρίσκεται σ' όλα όσα σας περιβάλλουν. Ένα βιβλίο που σας καλεί να ζυπνήσετε και να δείτε ότι αγαπάτε τη ζωή. Προσφέρει ένα όραμα- μαγικό, μυστικιστικό, και πρακτικό.

Πες ναι στο πάθος για τη ζωή.
Εμπιστεύσου τον εαυτό σου.
Ανοιξε την καρδιά σου με αγάπη για τον εαυτό και τους άλλους.
Εκδήλωσε με αυθεντικό τρόπο τη δημιουργικότητα και την αλήθεια σου.
Αξιοποίησε στο μέγιστο τις δυνατότητές σου.

Joseph Alexander
MacGillivray
ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΣ

Ο Σερ Άρθουρ Εβανς και η Αρχαιολογία του Μινωικού Μύθου. Η ανακάλυψη της Κνωσού υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες αρχαιολογικές περιπέτειες όλων των εποχών, αφού πρόσθεσε στην ιστορία μια άγνωστη ως τότε εποχή τη Μινωική. Η αφήγηση του συγγραφέα περιγράφει την περιπέτεια με την ακρίβεια ανατόμου, αλλά και πάθος ανθρώπου που έζησε ο ίδιος, ως αρχαιολόγος, τη μαγεία της Κνωσού. Το ερώτημα που προκύπτει ως συμπέρασμα από την έρευνα είναι εκρηκτικό: Εντέλει ο Εβανς ανακάλυψε την Κνωσό ή μήπως πρόβαλε στη σιωπή των ερειπίων της τον δικό του κόσμο;. Ένα βιβλίο που αποτελεί κάθαρση και σκαλοπάτι στο δρόμο για την κατανόηση του γίνεσθαι στην Κρήτη και στο Αιγαίο της εποχής του Χαλκού.

Τα παραπάνω βιβλία που παρουσιάζονται καθώς και πολλές νέες εκδόσεις θα τα βρείτε στη Δημοτική Βιβλιοθήκη «Θ. Ζωγιοπούλου» Ζωγιοπούλου 5 στον 3ο όροφο.

ΕΝΙΑΙΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Παύλου Μελά και Μπιζανίου
Τηλ. κέντρο: 2331022967, 2331062948 Fax: 2331027914

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού
Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο
Κέντρο Πολιτιστικών Πρωτοβουλιών και Επικοινωνίας

ΧΩΡΟΣ ΤΕΧΝΩΝ

Παύλου Μελά & Μπιζανίου
ΑΝΤΩΝΙΑΔΕΙΟΣ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΩΝ
Αντωνιάδη 19

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ «ΘΕΑΝΩ ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ»
Θ. Ζωγιοπούλου 3, τηλ. 2331024879

ΑΙΘΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ «Όλγανος»
Ολγάνου 19, τηλ. 2331028277

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
Ιεραρχών 4, τηλ. 2331023880

ΘΕΡΙΝΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ «Μελίνα Μερκούρη»
Άλσος Παπάγου, τηλ. 2331072654

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
Κουντουριώτη 8, τηλ. 2331067308 & 2331026877

